

Ιστορία Γ΄ Δημοτικού

Από τη Μυθολογία στην Ιστορία

Τόμος 2ος

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Στρατής Μαϊστρέλης, *Εκπαιδευτικός Δ.Ε.*

Ελένη Καλύβη, *Εκπαιδευτικός Π.Ε.*

Μαρίνα Μιχαήλ, *Εκπαιδευτικός Δ.Ε.*

ΚΡΙΤΕΣ - ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ

Ευστάθιος Πελαγίδης, *Καθηγητής Παν. Δ. Μακεδονίας*

Απόστολος Καραπαπάς, *τ. Σχολικός Σύμβουλος*

Ελένη Οικονομοπούλου, *Εκπαιδευτικός*

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Γεωργία Ρογάρη, *Φιλολόγος*

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ

Γιάννης Παπαγρηγορίου, *Σύμβουλος Π.Ι.*

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΟΥ ΥΠΟΕΡΓΟΥ

Αναστασία Παμουτσόγλου, *Πρόεδρος Ε.Θ.Π.Ι.*

ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ

«ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ – MULTIMEDIA Α.Ε.»

ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

ΓΙΑ ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ

*Ομάδα Εργασίας του Υπουργείου Παιδείας, Δια Βίου
Μάθησης και Θρησκευμάτων*

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ**

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Στρατής Μαϊστρέλης Ελένη Καλύβη Μαρίνα Μιχαήλ

Ιστορία Γ΄ Δημοτικού

Από τη Μυθολογία στην Ιστορία

Τόμος 2ος

**Γ' Κ.Π.Σ. / ΕΠΕΑΕΚ II / Ενέργεια 2.2.1 / Κατηγορία
Πράξεων 2.2.1.α: «Αναμόρφωση των προγραμμάτων
σπουδών και συγγραφή νέων εκπαιδευτικών πακέτων»**

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

**Μιχάλης Αγ. Παπαδόπουλος Ομότιμος Καθηγητής του
Α.Π.Θ *Πρόεδρος του Παιδαγωγ. Ινστιτούτου***

**Πράξη με τίτλο: «Συγγραφή νέων βιβλίων και
παραγωγή υποστηρικτικού εκπαιδευτικού υλικού με
βάση το ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ για το Δημοτικό και το
Νηπιαγωγείο»**

**Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου
Γεώργιος Τύπας *Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδ. Ινστιτ.***

**Αναπληρωτής Επιστημ. Υπεύθ. Έργου
Γεώργιος Οικονόμου *Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδ.
Ινστιτ.***

**Έργο συγχρηματοδοτούμενο 75% από το Ευρωπαϊκό
Κοινωνικό Ταμείο και 25% από εθνικούς πόρους.**

Ο ΤΡΩΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

8. Ο Δούρειος ίππος και η καταστροφή της Τροίας

Μετά το θάνατο του Αχιλλέα οι Αχαιοί απελπίστηκαν. Δεν πίστευαν πως θα κατάφερναν να κυριεύσουν την Τροία. Τότε ο Οδυσσέας, ο πολυμήχανος, σκέφτηκε ότι η Τροία δεν θα έπεφτε με τα όπλα αλλά με πονηριά. Συμβούλεψε λοιπόν τους Αχαιούς να φτιάξουν ένα μεγάλο ξύλινο άλογο, κούφιο από μέσα, το Δούρειο ίππο.

Το έφτιαξαν λοιπόν οι Αχαιοί κι έγραψαν πάνω του: «Δώρο των Αχαιών στην Αθηνά». Και μια νύχτα σκοτεινή μπήκαν μέσα στο άλογο ο Οδυσσέας, ο Μενέλαος, ο Διομήδης, ο Νεοπτόλεμος, που ήταν γιος του Αχιλλέα, και μερικοί ακόμη γενναίοι Αχαιοί. Ο Αγαμέμνονας με τον υπόλοιπο στρατό, αφού έκαψαν το στρατόπεδο, μπήκαν στα πλοία και πήγαν και κρύφτηκαν πίσω από την Τένεδο.

Το πρωί οι Τρώες, κοιτώντας από τα τείχη, δεν πίστευαν στα μάτια τους. Οι Αχαιοί είχαν φύγει και είχαν αφήσει πίσω τους μόνο ένα μεγάλο ξύλινο άλογο, δίπλα στο ακρογιάλι! Βγήκαν λοιπόν από τα τείχη, το πλησίασαν και είδαν πως ήταν αφιέρωμα στην Αθηνά. Πολλοί έλεγαν πως έπρεπε να το ανεβάσουν στην ακρόπολη της Τροίας, για να τους προστατεύει η θεά.

Άδικα η Κασσάνδρα, φώναζε πως μέσα στην κοιλιά του ήταν κρυμμένοι Αχαιοί. Κανένας δεν την πίστευε. Κι ένας Τρώας, ο Λαοκόοντας, που ήταν ιερέας του Απόλλωνα, είπε: «Να φοβάστε τους Αχαιούς ακόμη κι αν σας φέρνουν δώρα».

1. Ο Δούρειος ἵππος. Από αρχαίο ελληνικό αγγείο.

Αμέσως δυο τεράστια φίδια σταλμένα από τον Ποσειδώνα, βγήκαν από τη θάλασσα κι έπνιξαν τον Λαοκόοντα μαζί με τα παιδιά του.

Βλέποντας το θαύμα αυτό οι Τρώες τρόμαξαν κι έσυραν το άλογο στην πόλη. Για να μπει, γκρέμισαν κι ένα μέρος απ' τα τείχη της. Μετά έφαγαν, ήπιαν και γλέντησαν χαρούμενοι όλη τη μέρα. Τη νύχτα κοιμήθηκαν κουρασμένοι από το χορό κι από το φαγοπότι.

Τα μεσάνυχτα βγήκαν οι Αχαιοί από την κοιλιά του αλόγου. Έτρεξαν κι άναψαν φωτιές ψηλά στα τείχη κι άνοιξαν τις πύλες. Σε λίγο γύρισε κι ο στρατός από την Τένεδο. Μπήκαν όλοι οι Αχαιοί στην Τροία, σκότωσαν τους πολεμιστές και πήραν σκλάβους τα παιδιά και τις γυναίκες. Ο Μενέλαος έτρεξε στο παλάτι του Πρίαμου και πήρε πίσω την Ελένη. Μετά έβαλαν φωτιά κι έκαψαν την πόλη, χωρίς να σεβαστούν ούτε τους ναούς των θεών.

Το πρωί φόρτωσαν τα πλοία τους με λάφυρα και ξεκίνησαν για να γυρίσουν στην πατρίδα.

**2. Ο Λαοκόνοντας
και οι δυο γιοι του.
Αρχαίο ελληνικό γλυπτό.**

**3. Η άλωση της Τροίας.
Ο Νεοπτόλεμος ετοιμάζεται να σκοτώσει τον Πρίαμο,
που κατέφυγε στο βωμό για να σωθεί. Στα πόδια του
κρατά το νεκρό εγγονό του, τον Αστυάνακτα.
Από αρχαίο ελληνικό αγγείο.**

4. Πως έφτασε η είδηση της καταστροφής της Τροίας στις Μυκήνες

Όταν η Τροία έπεσε στα χέρια των Αχαιών, ο Αγαμέμνονας ειδοποίησε την Κλυταιμνήστρα μέσα σε μια νύχτα. Οι άνθρωποί του άναψαν δυνατή φωτιά στην κορυφή της Ίδης, στην Τροία, και πολλές φωτιές, η μια μετά την άλλη, μετέφεραν το μήνυμα από βουνό σε βουνό μέχρι της Μυκήνες:

Ίδη → Λήμνος → Άθως → Εύβοια →
→ Κιθαιρώνας → Μυκήνες.

*Αισχύλος, Αγαμέμνων,
στίχοι 280 - 316 (διασκευή)*

Βλέπουμε λοιπόν ότι οι άνθρωποι εκείνης της εποχής είχαν ανακαλύψει ένα πολύ γρήγορο μέσο επικοινωνίας, στέλνοντας τα μηνύματά τους με φωτιά. Σε λόφους και βουνά κοντά στις πόλεις, υπήρχαν συγκεκριμένοι άνθρωποι, που είχαν αναλάβει να ανάβουν τις φωτιές, για να γίνεται η επικοινωνία.

5. Οι συμφορές του πολέμου

Ο Τρωικός πόλεμος, που κράτησε δέκα ολόκληρα χρόνια, είχε τελειώσει. Άφησε όμως πίσω του νεκρούς, σπίτια γκρεμισμένα, χήρες και ορφανά. Όπως κάθε πόλεμος. Ο αρχαίος ποιητής Ευριπίδης στο έργο του «Τρωάδες» μιλάει για τις συμφορές και τον πόνο που φέρνει ο πόλεμος στους ανθρώπους:

Η βασίλισσα Εκάβη και οι αιχμάλωτες Τρωαδίτισσες θρηνούν για ό,τι έχασαν και αγωνιούν για τα βάσανα που έχουν να τραβήξουν από δω και πέρα. Η Κασσάνδρα γίνεται σκλάβα του Αγαμέμνονα. Η Ανδρομάχη πέφτει στα χέρια του Νεοπτόλεμου, του γιου του Αχιλλέα. Το γιο της, τον Αστυάνακτα, τον γκρέμισαν από τα τείχη της Τροίας, για να μη ζητήσει αργότερα εκδίκηση.

Ο ποιητής δεν χάνει την ευκαιρία να τονίσει τις συμφορές που περιμένουν και τους νικητές στο ταξίδι της επιστροφής. Γιατί όποιος ρημάζει πολιτείες και δεν σέβεται τους ναούς των θεών, δεν θα αργήσει να χτυπηθεί από τη συμφορά.

Ευριπίδης, *Τρωάδες* (διασκευή)

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποιος ήρωας νομίζεις ότι βοήθησε περισσότερο στη νίκη των Ελλήνων και πώς;
2. Πώς υποδέχτηκαν οι Τρώες το ξύλινο άλογο; Τι είπαν η Κασσάνδρα και ο Λαοκρόντας;

ΟΙ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΕΣ ΤΟΥ ΟΔΥΣΣΕΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Αφού έπεσε η πόλη του Πριάμου και τέλειωσε ο δεκάχρονος Τρωικός πόλεμος, ξεκίνησαν τα πλοία των Αχαιών, για να γυρίσουν στην πατρίδα. Όμως οι θεοί του Ολύμπου ήτανε θυμωμένοι, γιατί μέσα στην Τροία οι Αχαιοί έκαψαν τους ναούς τους. Γι' αυτό τους έστειλαν ανέμους δυνατούς κι άγρια θαλασσοταραχή, για να δυσκολέψουν το ταξίδι τους. Όλοι όμως γύρισαν γρήγορα στα σπίτια τους. Μόνο ο Οδυσσέας, ο πολυμήχανος βασιλιάς απ' την Ιθάκη, περιπλανήθηκε δέκα ολόκληρα χρόνια σε θάλασσες και σε χώρες μακρινές και πέρασε πολλές ταλαιπωρίες, ώσπου να φτάσει στην Ιθάκη, την πατρίδα του. Τις περιπέτειες του Οδυσσέα μέχρι την επιστροφή του στην Ιθάκη μάς τις λέει ο Όμηρος στο έργο του «Οδύσσεια».

**Ο Οδυσσέας αγναντεύει
το πέλαγος και νοσταλγεί
την πατρίδα του**

1. Στους Κίκονες, στους Λωτοφάγους και στους Κύκλωτες

Ο Οδυσσέας έφυγε με δώδεκα καράβια από την Τροία. Όταν όμως ξανοίχτηκαν τα πλοία του στο Αιγαίο, οι θεοί έστειλαν άγριους ανέμους που τα έσπρωξαν βόρεια, στη χώρα των Κικόνων. Ο Οδυσσέας και οι σύντροφοι του άρπαξαν απ' τους Κίκονες ζώα και γλυκό κρασί και κάθισαν στην αμμουδιά να φάνε. Τότε όμως τους επιτέθηκαν όλοι οι Κίκονες μαζί κι έγινε άγρια μάχη. Πολλοί πολεμιστές σκοτώθηκαν κι οι άλλοι μπήκανε στα καράβια γρήγορα κι έφυγαν μέσα σε άγρια καταιγίδα.

Ταξίδεψαν νότια ως τον κάβο Μαλέα. Τότε άρχισε να φυσά βοριάς που έσπρωξε τα καράβια μακριά, στην Αφρική. Έτσι έφτασαν στη χώρα των Λωτοφάγων. Βγήκανε στη στεριά κι ο Οδυσσέας έστειλε τρεις απ' τους συντρόφους του να δουν τι άνθρωποι ζούσαν σ' αυτή τη χώρα. Οι σύντροφοί του πήγαν κι όταν συνάντησαν τους Λωτοφάγους, εκείνοι τους έδωσαν να φάνε λωτούς, που ήταν φρούτα μαγεμένα! Αμέσως ξέχασαν πατρίδα και συντρόφους και δεν ήθελαν να φύγουν από εκεί. Ανήσυχος ο Οδυσσέας πήγε να τους βρει. Τους πήρε με το ζόρι κι αμέσως διέταξε τα καράβια να σαλπάρουν.

Μέρες πολλές ταξίδευαν, ώσπου οι άνεμοι τους έφεραν στο νησί των Κυκλώπων. Μόνο το πλοίο του Οδυσσέα πλησίασε εκεί. Τα άλλα έντεκα καράβια έμειναν σ' ένα νησάκι απέναντι.

Άραξαν το καράβι κι ο Οδυσσέας με δώδεκα συντρόφους βγήκαν έξω. Κοντά στη θάλασσα είδαν μια θεόρατη σπηλιά και μπήκαν μέσα. Παντού υπήρχαν δοχεία με γάλα και καλάθια με τυρί και πλήθος αρνάκια και κατσίκια. Έφαγαν και περίμεναν να 'ρθει ο νοικοκύρης. Όταν τον είδαν όμως τρόμαξαν.

Ήταν πανύψηλος κι είχε ένα μονάχα μάτι στο μέτωπο. Ήταν ο Κύκλωπας Πολύφημος, ο γιος του Ποσειδώνα. Έκλεισε την πόρτα της σπηλιάς μ' ένα τεράστιο βράχο κι άναψε δυνατή φωτιά.

Τότε είδε τους ξένους και τους ρώτησε άγρια. «Ποιοι είστε εσείς»; «Ξένοι ναυαγοί, γυρίζουμε απ' την Τροία», του είπε ο Οδυσσέας. Αμέσως ο Πολύφημος άρπαξε δυο συντρόφους και τους έφαγε. Μετά έπεσε για ύπνο. Το πρωί έφαγε άλλους δύο, άνοιξε την πόρτα της σπηλιάς, έβγαλε το κοπάδι, την ξανάκλεισε κι έφυγε. Τότε ο Οδυσσέας, ο πολυμήχανος, πήρε ένα μακρύ κλαδί, το έξυσε στην άκρη, ώστε να είναι μυτερό, και το έκρυψε στις στάχτες.

Το βράδυ γύρισε ο Πολύφημος κι έφαγε κι άλλους δυο από τους συντρόφους. Τον πλησίασε τότε ο Οδυσσέας κρατώντας ένα ασκί με γλυκό κρασί και του πρόσφερε να πει. Εκείνος ήπιε, του άρεσε και ζήτησε κι άλλο. «Ποιο είναι το όνομά σου» ρώτησε τον Οδυσσέα τότε. «Κανένα με φωνάζουν», απάντησε εκείνος. «Εσένα, Κανένα, θα σε φάω τελευταίο», ξανάπτε ο Κύκλωπας και συνέχισε να πίνει, ώσπου τελείωσε όλο το κρασί και μεθυσμένος αποκοιμήθηκε.

Σηκώθηκε τότε ο Οδυσσέας, άρπαξε το μυτερό κλαδί και, με τη βοήθεια των συντρόφων του, το κάρφωσε στο μάτι του Πολύφημου. Εκείνος πετάχτηκε ουρλιάζοντας και φώναζε βοήθεια. Οι άλλοι Κύκλωπες έτρεξαν έξω απ' τη σπηλιά «Τι έπαθες, Πολύφημε», ρωτούσαν. «Με τύφλωσε ο Κανέννας». «Αφού κανέννας δε σε τύφλωσε, τι φωνάζεις» του απάντησαν κι έφυγαν θυμωμένοι.

Τα ξημερώματα ο Κύκλωπας άνοιξε την πόρτα της σπηλιάς και κάθισε εκεί με απλωμένα χέρια για να τους πιάσει. Όμως ο Οδυσσέας έδεσε τους συντρόφους του κάτω από την κοιλιά των πιο μεγάλων κριαριών κι ο ίδιος κρεμάστηκε απ' τα μαλλιά του πιο μεγάλου ζώου. Ο Κύκλωπας χάιδευε στη ράχη τα κριάρια, καθώς έβγαιναν, και δεν κατάλαβε πως από κάτω ήταν οι άνθρωποι.

Όταν βγήκαν όλοι απ' τη σπηλιά, έτρεξαν στο καράβι και ξεκίνησαν. Καθώς απομακρύνονταν, φώναξε ο Οδυσσέας.

«Πολύφημε, αν σε ρωτήσουν ποιος σε τύφλωσε, να πεις ο Οδυσσέας, ο γιος του Λαέρτη απ' την Ιθάκη».

Άρπαξε τότε ένα τεράστιο βράχο ο Κύκλωπας και τον έριξε στο καράβι, μα δεν το χτύπησε. Κι αμέσως σήκωσε τα χέρια του στον ουρανό και είπε: «Πατέρα, Ποσειδώνα, τον Οδυσσέα που με τύφλωσε μην τον αφήσεις να γυρίσει στην Ιθάκη, μα αν είναι να γυρίσει, να περάσει χίλια βάσανα, να φτάσει μόνος, με ξένο πλοίο, κι εκεί να τον βρουν καινούριες συμφορές».

Ο Οδυσσέας και οι σύντροφοι του τυφλώνουν τον Πολύφημο. Από αρχαίο ελληνικό αγγείο.

2. Ο ανήσυχος Οδυσσέας μιλάει στους συντρόφους του

Οι άλλοι εδώ να μείνετε τώρα, πιστοί σύντροφοι, κι εγώ, με το καράβι μου και τους δικούς μου ανθρώπους, θα πάω να μάθω ποιοι είναι αυτοί που κατοικούν τον τόπο, άγριοι αν είναι κι άπιστοι και δίκιο αν δεν κατέχουν, ή τους θεούς αν σέβονται κι άντρες φιλόξενοι είναι.

Όμηρος, Οδύσσεια ι 172-176, μτφ. Ζ. Σίδερη

3. Το τέχνασμα του Οδυσσέα στις νεοελληνικές παραδόσεις

Μια φορά ένας μυλωνάς είχε θράκα φτιαγμένη στο μύλο του κι έψηνε μια σούβλα κρέας. Εκεί που γύριζε τη σούβλα του βλέπει στην άλλη μεριά έναν Καλικάντζαρο και γύριζε μια σούβλα βατράχους. Δεν του μίλησε καθόλου. Ύστερα τον ρωτάει ο Καλικάντζαρος πώς τον λένε.

- «Απατός», του λέει ο μυλωνάς με λένε.

Εκεί που γύριζε τη σούβλα ο Καλικάντζαρος βάνει τη σούβλα με τους βατράχους απάνω στο κρέας του μυλωνά. Πατ! Δεν αργεί ο μυλωνάς και του φέρνει μια με το δαυλί, και καθώς ήταν γδυτός, τον έκαψε. Φωνές, κακό, ο Καλικάντζαρος.

- Βοηθάτε, αδέρφια, τι μ' έκαψαν!

- Ρε, ποιος σ' έκαψε, του λένε οι άλλοι Καλικαντζαραίοι απόξω.

- Απατός, (=μοναχός μου) τους λέει εκείνος απομέσα.

- Αμ σαν κήκες απατός σου, τι σκούζεις έτσι;

Κι έτσι την έπαθε ο καλός σου ο Καλικάντζαρος.

N. Γ. Πολίτης, *Παραδόσεις*
αρ. 626 (Κυνουρία)

4. Ο Οδυσσέας ξεφεύγει από τη σπηλιά του Πολύφημου, δεμένος κάτω από την κοιλιά του κριαριού.

Από αρχαίο ελληνικό αγγείο.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1. Ποιος ήταν ο πρώτος σταθμός του Οδυσσέα μετά την αναχώρηση του από την Τροία;**
- 2. Ποια χώρα γνώρισε μετά και ποιος κίνδυνος απείλησε τους συντρόφους του;**
- 3. Παρατηρώ τις εικόνες 1 και 4 και αφηγούμαι με ποιο τρόπο ο Οδυσσέας γλίτωσε από τον Πολύφημο.**

2. Στον Αίολο, στους Λαιστρυγόνες και στο νησί της Κίρκης

Ταξιδεύοντας ο Οδυσσέας με τους συντρόφους του έφτασαν στο νησί του Αιόλου, που ήταν ο θεός των ανέμων. Το νησί του είχε τείχη χάλκινα και ταξίδευε συνέχεια στη θάλασσα. Ο Αίολος τους καλοδέχτηκε και τους φιλοξένησε περίπου ένα μήνα. Όταν αποφάσισαν να φύγουν, τους έδωσε ένα ασκί που μέσα είχε κλείσει όλους τους άγριους ανέμους. Έξω άφησε μόνο το Ζέφυρο να σπρώχνει το καράβι. Ο Οδυσσέας κρέμασε το ασκί στου πλοίου του το κατάρτι. Εννιά μερόνυχτα ταξίδευαν και κόντευαν να φτάσουν στην Ιθάκη. Τότε ο Οδυσσέας αποκοιμήθηκε κι οι σύντροφοί του, νομίζοντας πως το ασκί ήταν γεμάτο ασήμι και χρυσάφι, το άνοιξαν. Αμέσως όρμησαν έξω όλοι οι άνεμοι κι έσπρωξαν τα καράβια μακριά στη γη των Λαιστρυγόνων.

Υπήρχε ένα λιμάνι εκεί και τα έντεκα καράβια μπήκαν μέσα. Μόνο ο Οδυσσέας με το καράβι του έμεινε έξω απ' το λιμάνι. Οι Λαιστρυγόνες έτρεξαν στο λιμάνι ουρλιάζοντας. Ήταν άγριοι και ψηλοί σα γίγαντες κι άρπαζαν βράχια και τα έριχναν στα πλοία. Τα έσπασαν όλα και τα βύθισαν κι έφαγαν όλους τους ανθρώπους που ήταν μέσα. Μόνο του Οδυσσέα το καράβι γλίτωσε. Κι ο ίδιος και οι σύντροφοί του έφυγαν γρήγορα από τη γη των άγριων Λαιστρυγόνων.

Οι άνεμοι τους έριξαν μετά στο νησί της μάγισσας Κίρκης. Άραξαν σε μια ακρογιαλιά κι ο Οδυσσέας έστειλε μερικούς απ' τους συντρόφους του να πάνε να ρωτήσουν πού βρίσκονταν. Αυτοί βρήκαν γρήγορα το παλάτι της Κίρκης. Η Κίρκη τους πρόσφερε ένα μαγικό ποτό, μετά τους χτύπησε με το μαγικό ραβδί της και τους έκανε γουρούνια.

Μόνο ένας γλίτωσε κι έτρεξε πίσω να το πει στον Οδυσσέα. Εκείνος άρπαξε το σπαθί του κι έτρεξε στο παλάτι. Η Κίρκη τού πρόσφερε ποτό μα, όταν σήκωσε το ραβδί της να τον χτυπήσει, εκείνος άρπαξε το κοφτερό σπαθί του και την ανάγκασε να ξανακάνει τους συντρόφους του ανθρώπους. Έμειναν αρκετό καιρό στην Κίρκης το νησί. Όταν αποφάσισαν να φύγουν, η Κίρκη συμβούλεψε τον Οδυσσέα να κατεβεί στον Άδη, να βρει το μάντη Τειρεσία, να τον ρωτήσει πως θα έφτανε στην Ιθάκη.

1. Οι Λαιστρυγόνες ρίχνονται στα πλοία των Αχαιών με βράχους και πέτρες (τοιχογραφία).

4. Η Κίρκη ανακατεύει το μαγικό ποτό της. Από αρχαίο ελληνικό αγγείο.

2. Ο Οδυσσέας ορμά με το ξίφος του στην Κίρκη, κι αυτή τρέχει να σωθεί. Οι σύντροφοι μεταμορφωμένοι σε ζώα παρακολουθούν. Από αρχαίο ελληνικό αγγείο.

3. Ο Οδυσσέας

Τον άντρα τον πολύτροπο πες μου, θεά, που χρόνια παράδερνε, σαν πήρε της Τροίας τ' άγιο κάστρο, κι ανθρώπων γνώρισε πολλών τους τόπους και τη γνώμη κι έπαθε πλήθος συμφορές στα πέλαγα, ζητώντας πώς στην πατρίδα του άβλαβος να πάει με τους συντρόφους. Μα κι έτσι αυτούς δε γλίτωσε, μ' όσο καημό κι αν είχε.

Όμηρος, Οδύσεια α 1-6, μτφ. Ζ. Σίδερη

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1. Ο Οδυσσέας φεύγοντας από το νησί του Αιόλου πλησίασε πολύ στην Ιθάκη. Τι ήταν αυτό που τον οδήγησε σε νέες περιπέτειες;**
- 2. Με ποιο τρόπο σώζει ο Οδυσσέας τους συντρόφους του από την Κίρκη; Με βοηθάει η εικόνα 2.**

3. Στον Άδη, στις Σειρήνες, στη Σκύλλα και στη Χάρυβδη

Το καράβι του Οδυσσέα ταξίδεψε ως το τέρμα του ωκεανού που βρισκόταν η είσοδος του Άδη. Μπήκε ο Οδυσσέας στον Άδη, έσκαψε λάκκο, έσφαξε μέσα δυο αρνιά και πρόσφερε δώρα στους πεθαμένους, αλεύρι, γάλα και κρασί, νερό και μέλι. Τότε μαζεύτηκαν πολλοί νεκροί τριγύρω. Ο Οδυσσέας είδε τον Αχιλλέα, τον Αγαμέμνονα κι άλλους πολλούς από αυτούς που σκοτώθηκαν στην Τροία. Από μακριά είδε και το Σίσυφο, που αγωνιζόταν ν' ανεβάσει ένα βράχο στην κορυφή ενός βουνού.

Μετά από λίγο έφτασε κι ο μάντης Τειρεσίας και τότε ο Οδυσσέας τον ρώτησε πώς θα τα κατάφερναν να φτάσουν στην Ιθάκη. Ο μάντης του είπε: «Ο Ποσειδώνας σε μισεί, γιατί τύφλωσες τον Κύκλωπα Πολύφημο, το γιο του. Όμως, αν δεν πειράξετε τα βόδια του θεού Ήλιου, όταν θα πάτε στο νησί του, θα φτάσετε μια μέρα στην Ιθάκη».

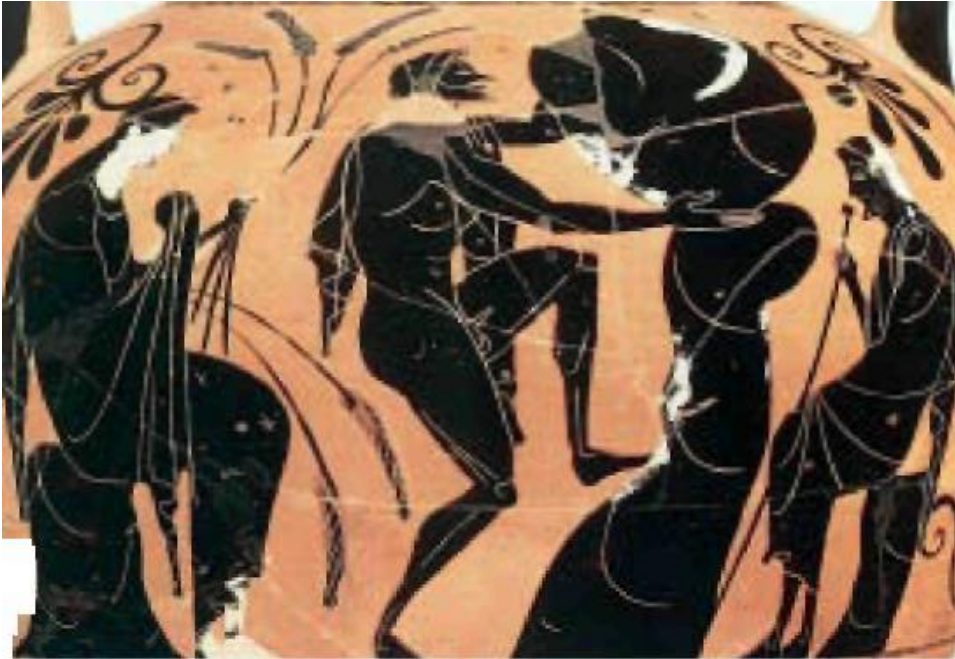
Φεύγοντας απ' τον Άδη, ο Οδυσσέας κι οι σύντροφοί του έφτασαν στο νησί των Σειρήνων. Αυτές μάγευαν τους ναυτικούς με το γλυκό τραγούδι τους κι όταν αυτοί πλησίαζαν, τους έτρωγαν. Ο Οδυσσέας όμως, όπως τον είχε συμβουλέψει η Κίρκη, βούλωσε με κερί των συντρόφων του τ' αυτιά, για να μην ακούσουν τίποτε, και τους διέταξε τον ίδιο να τον δέσουνε σφιχτά στο κατάρτι του караβιού του. Πλησιάζοντας τις Σειρήνες μαγεύτηκε απ' το γλυκό τραγούδι τους και παρακαλούσε τους συντρόφους του να τον λύσουν. Μα εκείνοι τον έδεσαν σφιχτότερα, ώσπου απομακρύνθηκαν και δεν ακουγόταν πια το τραγούδι των Σειρήνων.

Πλησίασαν μετά το στενό της Σκύλλας και της Χάρυβδης. Από το ένα μέρος του στενού η Χάρυβδη ρουφούσε το νερό της θάλασσας κι έπνιγε τα καράβια. Δεν την πλησίασαν και γλίτωσαν. Από το άλλο μέρος όμως η Σκύλλα, κουλουριασμένη στη σπηλιά της, τέντωσε τα έξι φοβερά κεφάλια της, άρπαξε έξι συντρόφους και τους έφαγε. Πέρασαν κλαίγοντας από το φοβερό στενό και βρέθηκαν στην ανοιχτή θάλασσα.

- 1. Ο Οδυσσεύς καθισμένος κοιτάζει με προσοχή το κεφάλι του μάντη Τειρεσία (κάτω), που του δίνει συμβουλές για το μέλλον. Από αρχαίο ελληνικό αγγείο.**

2. Ο Σίσυφος

Ο Σίσυφος, ο πιο πονηρός κι αδίστακτος απ' όλους τους ανθρώπους, κάποτε κοροΐδεψε ακόμα και το Δία. Εκείνος τότε έστειλε το Θάνατο και τον πήρε. Όταν όμως κατέβηκε στον Άδη, ζήτησε από την Περσεφόνη να τον αφήσει να γυρίσει για λίγο στην πατρίδα του, την Κόρινθο, να τιμωρήσει τη γυναίκα του, που δεν του έκανε νεκρικές τιμές και να ξαναγυρίσει στον Άδη. Η Περσεφόνη τον άφησε. Εκείνος όμως δεν ξαναγύρισε στον Άδη, παρά μόνο όταν γέρασε και πέθανε για τα καλά. Όμως ο Δίας ήταν πολύ θυμωμένος μαζί του. Τον καταδίκασε λοιπόν να προσπαθεί συνεχώς να ανεβάσει στην κορυφή ενός βουνού έναν τεράστιο βράχο. Όταν όμως έφτανε στην κορυφή, καταρακούσε ο βράχος πάλι ως κάτω. Ο Σίσυφος τον ανέβαζε ξανά κι ο βράχος καταρακούσε πάλι κι όλο αυτό γινόταν. Ο ιδρώτας έτρεχε ποτάμι από πάνω του, τον τύλιγε η σκόνη και το μαρτύριο του ήταν ατελείωτο. Έτσι τον βρήκε να τυραννιέται, όταν κατέβηκε στον Άδη ο Οδυσσέας.

Όμηρος, *Οδύσσεια* λ 593-560 (διασκευή)

3. Ο Οδυσσέας στις Σειρήνες. Από αρχαίο ελληνικό αγγείο.

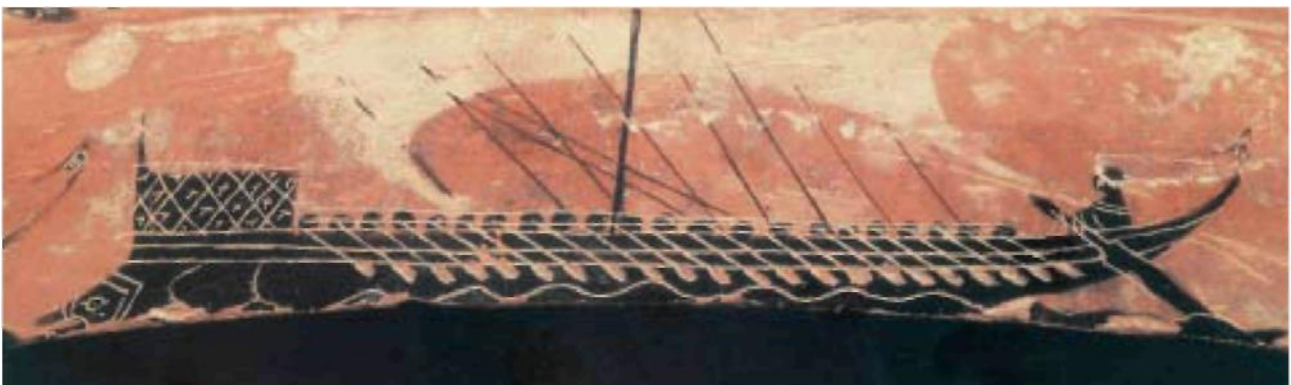
ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1. Γιατί ο Οδυσσέας θέλησε να κατεβεί στον Άδη;**
- 2. Ποιο μάντη συναντά εκεί και τι του προφητεύει; (εικόνα 1).**
- 3. Με ποιο τρόπο σώζει ο Οδυσσέας τους συντρόφους του από τις Σειρήνες;**

4. Στο νησί του Ήλιου, στο νησί της Καλυψώς και στο νησί των Φαιάκων

Μετά από πολλά μερόνυχτα στη θάλασσα, έφτασαν στο νησί του θεού Ήλιου. Εκεί έβοσκαν τα παχιά βόδια του θεού. Θυμήθηκε τότε ο Οδυσσέας του Τειρεσία τα λόγια και παρακαλούσε τους συντρόφους του να φύγουν μακριά απ' το νησί αυτό. Μα εκείνοι ήταν πολύ κουρασμένοι και δε δέχονταν. Όταν τους τέλειωσαν τα τρόφιμα, έμειναν μερικές μέρες νηστικοί. Μια μέρα όμως, που ο Οδυσσέας κοιμόταν, έσφαξαν μερικά βόδια και τα έψησαν. Όταν ξύπνησε ο Οδυσσέας τρόμαξε, μα ήταν αργά. Φεύγοντας απ' το νησί του Ήλιου ο Δίας τους έστειλε άγρια καταιγίδα και κύματα θεόρατα. Ένα αστροπελέκι χτύπησε το καράβι και το διέλυσε. Πνίγηκαν όλοι. Μόνο ο Οδυσσέας γλίτωσε. Πιασμένος από ένα ξύλο παράδερνε στη θάλασσα δέκα ολόκληρα μερόνυχτα. Τέλος, τα κύματα τον έβγαλαν στο νησί της νύμφης Καλυψώς.

Η Καλυψώ τον πήρε στη σπηλιά της και τον φρόντισε. Όταν συνήλθε, όμως, δεν τον άφηνε να φύγει. Επτά ολόκληρα χρόνια τον κράτησε στο νησί της. Όσπου τον λυπήθηκε η Αθηνά και παρακάλεσε τον πατέρα της, το Δία, να τον βοηθήσει. Εκείνος έστειλε τον Ερμή στην Καλυψώ και τη διέταξε ν' αφήσει τον Οδυσσέα να φύγει.

Έφτιαξε λοιπόν μια σχεδία ο Οδυσσέας και ξανοίχτηκε στο πέλαγος. Δέκα επτά μέρες ταξίδευε και κόντευε να φτάσει στην Ιθάκη. Τότε όμως τον είδε ο Ποσειδῶνας, που έτυχε να περνάει από εκεί. Χτύπησε με την τρίαινα τη θάλασσα και σήκωσε κύματα τεράστια. Διαλύθηκε η σχεδία κι ο Οδυσσέας βρέθηκε στη θάλασσα. Δυο μέρες και δυο νύχτες κολυμπούσε και τον έδερναν τα κύματα. Την τρίτη μέρα με τη βοήθεια μιας νεράιδας, της Λευκοθέας, βγήκε σ' ένα ακρογιάλι. Ξάπλωσε κάτω από μια ελιά, σκεπάστηκε με φύλλα και κοιμήθηκε βαθιά. Είχε φτάσει στο νησί των Φαιάκων.

Τον ξύπνησαν την άλλη μέρα κάποιες χαρούμενες φωνές. Ήταν η βασιλοπούλα Ναυσικά, που είχε πάει με τις φίλες της να πλύνουν κι, αφού τελείωσαν, έπαιζαν τόπι. Η Ναυσικά λυπήθηκε τον ξένο και τον οδήγησε στο παλάτι του πατέρα της, του Αλκίνοου. Ο Αλκίνοος τον φιλοξένησε κι όταν κάθισαν να φάνε, ο μουσικός του παλατιού, ο Δημόδοκος, έπαιζε τη λύρα του και τραγουδούσε τα κατορθώματα των Αχαιών στην Τροία. Ο Οδυσσέας τότε συγκινήθηκε, τους φανέρωσε ποιος ήταν και τους διηγήθηκε τις περιπέτειές του.

Την άλλη μέρα οι Φαίακες ετοίμασαν καράβι και το σούρουπο ξεκίνησαν να πάνε τον Οδυσσέα στην Ιθάκη, την πατρίδα του. Όλη τη νύχτα ταξιδεύανε. Χαράματα έφτασαν στην Ιθάκη. Ο Οδυσσέας κοιμόταν και γι' αυτό τον σήκωσαν στα χέρια και τον ξάπλωσαν στην αμμουδιά. Έβαλαν δίπλα του τα δώρα που του χάρισαν κι έφυγαν.

1. Η ανοησία των συντρόφων

Γιατί μονάχοι χάθηκαν από δικό τους κρίμα, οι άσεβοι,
που φάγανε τ' Ουρανοδρόμου Ήλιου τα βόδια και τους
στέρησε του γυρισμού τη μέρα.

Όμηρος, Οδύσσεια α 7-9, μτφ. Ζ. Σίδερης

Αφού μας μέναν παξιμάδια
τι κακοκεφαλιά
να φάμε στην ακρογιαλιά
του ήλιου αργά γελάδια...

Γ. Σεφέρης, Οι σύντροφοι στον Άδη

2. Οδυσσέας και Καλυψώ.

Έργο ζωγραφικής της νεότερης εποχής.

3. Καλυψώ και Οδυσσέας

ΚΑΛΥΨΩ: «Γιε του Λαέρτη, πολύτροπε Οδυσσέα, θέλεις λοιπόν γρήγορα να πας στο σπίτι σου και στη γλυκιά πατρίδα;

Αν όμως ήξερες τι βάσανα σε περιμένουν, ώσπου να φτάσεις στην πατρίδα σου, θα προτιμούσες να μείνεις στο νησί μου κι εγώ θα σε έκανα αθάνατο.

Εσύ όμως λαχταράς πολύ να δεις την Πηνελόπη. Νομίζω όμως πως κι εγώ δεν είμαι πιο άσχημη από κείνη».

ΟΔΥΣΣΕΑΣ: «Συγχώρεσε με, Καλυψώ. Θνητή είναι η Πηνελόπη κι εσύ αθάνατη θεά πιο όμορφη από κείνη. Κι όμως εγώ το θέλω και το λαχταρώ σπίτι μου να γυρίσω. Κι αν, όπως λες, κάποιος από τους θεούς θέλει να με τσακίσει μες στο πέλαγος, κι αυτό θα το αντέξω, όπως τόσα και τόσα βάσανα που έχω περασμένα στις μάχες και στα κύματα».

Όμηρος, *Οδύσσεια* ε 223-248 (διασκευή)

α

**4. Ο Οδυσσέας,
η θεά Αθηνά
και η Ναυσικά.**
Από αρχαίο ελληνικό

5. Οι Φαίακες τιμούν τον Οδυσσέα με χορό και τραγούδι

Ίσιωσαν τόπο του χορού κι ανοίξανε το μέρος. Κι ο κράχτης τη γλυκόλαλη έφερε την κιθάρα για το Δημόδοκο, κι αυτός στη μέση πήγε τότε κι ολόγυρά του στάθηκαν πρωτόχνουδοι λεβέντες, όλοι τεχνίτες στο χορό κι άρχισαν να χορεύουν, χτυπώντας με τα πόδια τους τη γη, που λες πετούσαν φωτιές, και θάμαζε ο θεϊκός Δυσσέας, να τους βλέπει. Κι άρχισε ο Δημόδοκος παίζοντας γλυκά να τραγουδήσει.

Όμηρος, *Οδύσσεια* θ 270-276, μτφ. Ζ. Σίδερη

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Τι συμβουλεύει ο Οδυσσέας τους συντρόφους του, μόλις φτάνουν στο νησί του Ήλιου; Τι κάνουν αυτοί; Χαρακτηρίζω τη συμπεριφορά τους (κείμενα 1).
2. Ποιες γυναίκες συναντά ο Οδυσσέας στις περιπλανήσεις του και πώς του συμπεριφέρονται;
3. Διαβάζουμε το κείμενο 3 και συζητάμε στην τάξη για την απόφαση που πήρε ο Οδυσσέας.

5. Ο Οδυσσέας στην Ιθάκη

Όταν ο ήλιος ανέτειλε, ξύπνησε ο Οδυσσέας. Όμως υπήρχε ομίχλη γύρω του και δεν κατάλαβε πως ήταν στην Ιθάκη. Ήρθε τότε η θεά Αθηνά, σκόρπισε την ομίχλη κι ο Οδυσσέας κατάλαβε πως βρισκόταν επιτέλους στην Ιθάκη. Γονάτισε κλαίγοντας και φίλησε το χώμα της πατρίδας του και η Αθηνά τού είπε: «Οδυσσέα, στο παλάτι σου έχουν μπει πολλοί μνηστήρες, που κάθε μέρα τρώνε και πίνουν και θέλουν να παντρευτούν την Πηνελόπη, τη γυναίκα σου, και να γίνουν βασιλιάδες της Ιθάκης. Η Πηνελόπη όμως κλαίει αδιάκοπα και περιμένει να γυρίσεις. Τώρα όμως πήγαινε στην καλύβα του πιστού χοιροβοσκού σου, του Εύμαιου, και περίμενε εκεί το γυρισμό του γιου σου, του Τηλέμαχου, που έρχεται από ταξίδι. Είχε πάει στην Πύλο και στη Σπάρτη να μάθει απ' το Μενέλαο κι από το γέρο Νέστορα νέα για σένα».

Αμέσως η θεά μεταμόρφωσε τον Οδυσσέα σε ζητιάνο κι έτσι αγνώριστος πήγε στην καλύβα του Εύμαιου. Ο Εύμαιος δεν τον γνώρισε, όμως τον φιλοξένησε πρόθυμα κι ο Οδυσσέας έμεινε εκεί όλη τη νύχτα.

Την άλλη μέρα έφτασε στην καλύβα ο Τηλέμαχος κι ο Εύμαιος πήγε στην πόλη να πει στην Πηνελόπη ότι ο γιος της γύρισε απ' το ταξίδι. Σαν έμειναν μόνοι ο Οδυσσέας κι ο Τηλέμαχος, ήρθε η Αθηνά κι έδωσε στον Οδυσσέα την πρώτη του μορφή κι εκείνος φανερώθηκε στο γιο του. Γιος και πατέρας αγκαλιάστηκαν κι έκλαιγαν πολλή ώρα. Μετά κατέστρωσαν μαζί ένα σχέδιο, για να μπορέσουν να σκοτώσουν τους μνηστήρες. Τότε ήρθε πάλι η Αθηνά κι έκανε τον Οδυσσέα ζητιάνο.

Το άλλο πρωί ο Τηλέμαχος έφτασε στο παλάτι και λίγο αργότερα έφτασαν κι ο Οδυσσέας με τον Εύμαιο. Πάτησε ο Οδυσσέας για πρώτη φορά μετά από είκοσι χρόνια το χώμα της αυλής του. Κανένας δεν τον γνώρισε. Μόνο ο Άργος, το πιστό σκυλί του, που γέρικο πια περίμενε το αφεντικό του να γυρίσει. Όταν τον είδε να μπαίνει στην αυλή, κούνησε την ουρά του χαρούμενο. Ο Οδυσσέας το πλησίασε και το χάιδεψε δακρυσμένος. Μετά από λίγο ο Άργος, αφού είδε το Οδυσσέα που γύρισε, ξεψύχησε.

Μπήκε μετά ο Οδυσσέας στο σπίτι του και βρήκε τους μνηστήρες να τρώνε και να πίνουν. Κάθισε στο κατώφλι του σπιτιού κι ο Τηλέμαχος του έφερε να φάει. Οι μνηστήρες τον κορόιδευαν, τον χτυπούσαν, τον φοβέριζαν και του έλεγαν να φύγει.

Έμαθε όμως η Πηνελόπη από τον Εύμαιο πως ήρθε ένας ζητιάνος από μακριά στο σπίτι της κι ήθελε να τον δει, να τον ρωτήσει μήπως ήξερε κάτι για τον άνδρα της. Και το βράδυ, που οι μνηστήρες τέλειωσαν το γλέντι και πήγαν στα σπίτια τους να κοιμηθούν, κάλεσε το ζητιάνο να τον ρωτήσει. Πρώτα όμως κάλεσε την Ευρύκλεια, την πιο πιστή της σκλάβα, να πλύνει τα πόδια του ξένου. Η Ευρύκλεια έφερε μια λεκάνη και νερό, μα καθώς του έπλενε τα πόδια, έπιασε ένα σημάδι, που είχε ο Οδυσσέας πάνω από το δεξιό του γόνατο, και τον γνώρισε αμέσως. Πήγε να φωνάξει, όμως εκείνος πρόλαβε και της έκλεισε το στόμα. «Αν μ' αγαπάς, κράτα το στόμα σου κλειστό», της είπε.

Μετά μίλησε με την Πηνελόπη, όμως δεν της φανερώθηκε. Μόνο την παρηγόρησε λέγοντάς της πως ο Οδυσσέας θα ερχόταν σύντομα. Η Ευρύκλεια του έστρωσε κρεβάτι να κοιμηθεί, μα ο ύπνος δεν τον έπαιρνε.

1. Ο Εύμαιος φιλοξενεί στην καλύβα του το μεταμορφωμένο σε ζητιάνο Οδυσσέα

Πρώτος ο Εύμαιος μπήκε μες στο καλύβι κι έστρωσε πυκνά κλαδιά και μια προβιά μεγάλη, που πάνω της αυτός κοιμότανε, για να καθίσει ο ξένος του.

Χάρηκε ο Οδυσσέας και είπε:

«Ο Δίας κι όλοι οι θεοί, βοσκέ, να σου χαρίσουν ό,τι ποθείς,

που τόσο φιλικά με δέχτηκες εμένα».

Κι ο Εύμαιος απάντησε: «Δεν είναι, γέρο μου,

καλό τον ξένο να τον διώξω,

γιατί όλους τους ξένους και φτωχούς ο Δίας μας τους στέλνει».

.....

Και βγήκε έξω ο βοσκός κι έπιασε δυο γουρουνάκια απ' το μαντρί,

τα έσφαξε, τα πέρασε στις σούβλες και τα 'ψησε στη θράκα.

Και πρόσφερε μετά στον Οδυσσέα να φάει και να πιει γλυκό κρασί σε κούπα.

Όμηρος, Οδύσσεια ξ 46-61 και 75-82 (διασκευή)

**2. Η Ευρύκλεια πλένει τα πόδια του Οδυσσέα και τον αναγνωρίζει από το τραύμα του.
Από αρχαίο ελληνικό αγγείο.**

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1. Ποιες είναι οι πρώτες αντιδράσεις του Οδυσσέα μόλις φτάνει στην Ιθάκη;**
- 2. Σε ποιον φανερώνεται πρώτα ο Οδυσσέας και ποιος τον αναγνωρίζει πρώτος;**
- 3. Πώς νιώθει η Ευρύκλεια μόλις αναγνωρίζει τον Οδυσσέα;**

6. Ο Οδυσσέας σκοτώνει τους μνηστήρες

Την άλλη μέρα ξανάρθαν οι μνηστήρες στο παλάτι. Οι δούλες έστρωσαν τα τραπέζια κι εκείνοι πάλι άρχισαν να τρώνε και να πίνουν.

Τότε η Αθηνά έβαλε στο νου της Πηνελόπης να φέρει το τόξο του Οδυσσέα και τα βέλη του και δώδεκα τσεκούρια, που είχαν μια τρύπα στην κορφή. Ο Εύμαιος, ο χοιροβοσκός, έστησε τα τσεκούρια στη σειρά και η Πηνελόπη είπε: «Ακούστε με, μνηστήρες! Όποιος μπορέσει να λυγίσει αυτού του τόξου τη χορδή και να ρίξει ένα βέλος, που θα περάσει μέσα από τις τρύπες των δώδεκα τσεκουριών, αυτός θα γίνει άνδρας μου».

Άρχισαν τότε όλοι οι μνηστήρες, ο ένας μετά τον άλλο, να δοκιμάζουν, μα κανείς δε μπόρεσε να τεντώσει τη χορδή. Ζήτησε τότε κι ο Οδυσσέας να δοκιμάσει. Η Πηνελόπη έφυγε κι η Αθηνά αμέσως έδωσε στον Οδυσσέα την πρώτη του μορφή. Εκείνος άρπαξε το τόξο, τέντωσε αμέσως τη χορδή κι έριξε ένα βέλος, που πέρασε σαν αστραπή ανάμεσα απ' τις τρύπες όλων των τσεκουριών. Τότε οι μνηστήρες κατάλαβαν ποιος ήταν και τρόμαξαν. Αμέσως ο Εύμαιος και η Ευρύκλεια έκλεισαν όλες τις πόρτες κι ο Οδυσσέας άρχισε να σημαδεύει τους μνηστήρες που προσπαθούσαν να σωθούν. Δίπλα του ο Τηλέμαχος έριχνε κι εκείνος με το τόξο.

Τους σκότωσαν όλους και η Ευρύκλεια πήγε στην Πηνελόπη να της πει πως ήρθε ο Οδυσσέας. Εκείνη δεν την πίστεψε. Όταν όμως βεβαιώθηκε πως ο ξένος ήταν ο Οδυσσέας, τον αγκάλιασε κι έκλαψαν κι οι δυο από χαρά.

Την άλλη μέρα το πρωί ο Οδυσσέας πήγε να δει τον πατέρα του, το γέρο Λαέρτη, που ζούσε μόνος στα κτήματά του. Πικραμένος ο γέροντας χρόνια περίμενε το γιο του να γυρίσει.

Κι όταν τον είδε μπροστά του ζωντανό τον αγκάλιασε κι έκλαψε πολλή ώρα.

Οι συγγενείς όμως των μνηστήρων πήγαν οπλισμένοι στο παλάτι να βρουν τον Οδυσσέα κι αφού δεν τον βρήκαν εκεί, πήγαν στο κτήμα του Λαέρτη. Πήραν τότε ο Οδυσσέας κι ο Τηλέμαχος τα όπλα τους κι ετοιμάστηκαν για μάχη. Ήρθε όμως η Αθηνά απ' τον Όλυμπο, στάθηκε ανάμεσά τους και τους είπε:

«Σταματήστε τον πόλεμο και γίνετε όλοι φίλοι». Τότε όλοι άφησαν τα όπλα τους κι ορκίστηκαν πίστη στον Οδυσσέα. Ο Οδυσσέας έζησε από τότε ευτυχισμένος και βασίλεψε πολλά χρόνια στην αγαπημένη του πατρίδα, την Ιθάκη.

1. Ο Οδυσσέας τεντώνει το τόξο του, ενώ οι μνηστήρες προσπαθούν να σωθούν. Από αρχαίο ελληνικό αγγείο.

2. Το υφαντό της Πηνελόπης

Η Πηνελόπη έστησε στην κάμαρά της αργαλειό κι ύφαινε τρία χρόνια ένα πανί ολοκέντητο, σάβανο του γέροντα Λαέρτη. Κι έλεγε πως, όταν θα το τελείωνε, τότε θα παντρευόταν κάποιον απ' τους μνηστήρες. Όμως όλη τη μέρα ύφαινε το ατέλειωτο πανί της κι όλη τη νύχτα ξήλωνε κάτω απ' το φως μιας δάδας. Τρία χρόνια κράτησε αυτό το τέχνασμά της, ώσπου μια δούλα το μαρτύρησε κι έτσι αναγκάστηκε και τελείωσε το ατέλειωτο υφαντό της.

Όμηρος, Οδύσσεια β 96-110 (διασκευή)

**3. Η Πηνελόπη κι ο Τηλέμαχος μπροστά στον αργαλειό με το ατέλειωτο υφαντό της.
Από αρχαίο ελληνικό αγγείο.**

4. Η Πηνελόπη αναγνωρίζει τον Οδυσσέα

Λούστηκε ο Οδυσσέας, φόρεσε καθαρή χλαμύδα και χιτώνα

και κάθισε σ' ένα σκαμνί στην Πηνελόπη αντίκρου. «Μα γιατί κάθεσαι βουβή», της είπε «και δε μιλάς σε μένα, τον άνδρα σου, που έλειπα τόσα χρόνια στα ξένα»;

«Δε σε γνωρίζω, του αποκρίθηκε, ήσουν αλλιώςτικος πριν από είκοσι χρόνια που έφυγες. Τραβήξτε το κρεβάτι μου έξω απ' την κάμαρά μου», πρόσταξε τις δούλες της «και στρώστε το με μαλακές φλοκάτες να ξαπλώσει».

Ο Οδυσσέας θύμωσε και της είπε: «Γυναίκα, το κρεβάτι μας ήτανε καρφωμένο σ' ένα χοντρό κορμό ελιάς. Κανείς δε θα μπορούσε να το τραβήξει, εκτός αν το έκοψε κάποιος καλός τεχνίτης».

«Είσαι ο Οδυσσέας», είπε η Πηνελόπη με λυγμούς κι έτρεξε κοντά του. «Άλλος κανείς δε γνώριζε αυτό το μυστικό μας. Πως το κρεβάτι μας ήτανε καρφωμένο γερά σ' ένα χοντρό κορμό ελιάς...».

Όμηρος, *Οδύσσεια ψ* (διασκευή)

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποιος ήταν ο αγώνας που προκήρυξε η Πηνελόπη και ποιο βραβείο θα έπαιρνε ο νικητής;
2. Πώς τελειώνει η Οδύσσεια;

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ:

ΠΡΟ-ΙΣΤΟΡΙΑ

Η ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΛΙΘΟΥ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τα πολύ παλιά χρόνια οι άνθρωποι δεν ήξεραν να γράφουν. Γι' αυτό δεν άφησαν κανένα γραπτό που να μας δίνει πληροφορίες για τη ζωή τους. Μας άφησαν όμως τα εργαλεία τους και τα όπλα τους. Από αυτά μαθαίνουμε για τον τρόπο που ζούσαν.

Επειδή τα πρώτα εργαλεία τους ήταν από πέτρα (λίθο), την πρώτη αυτή εποχή την ονομάζουμε **εποχή του λίθου**. Αργότερα, όταν έφτιαξαν εργαλεία από μέταλλα (χαλκό), άρχισε μια νέα εποχή, η εποχή του χαλκού. Οι εποχές του λίθου και του χαλκού μαζί αποτελούν την προϊστορική εποχή ή **Προϊστορία**.

Η **Ιστορία** αρχίζει από τότε που οι άνθρωποι ανακάλυψαν τη γραφή.

Γραφή

Προϊστορία		Ιστορία
Εποχή του λίθου	Εποχή του χαλκού	
Παλαιολιθική	Νεολιθική	

1. Παλαιολιθική εποχή

Α. Όταν ο άνθρωπος ήταν τροφосуλλέκτης

Πριν από πολλά εκατομμύρια χρόνια, η γη ήταν σκεπασμένη ολόκληρη με νερό. Ήταν μια απέραντη θάλασσα. Σιγά σιγά η στεριά με τα βουνά, τους λόφους, τις πεδιάδες άρχισε να προβάλλει μέσα από το νερό.

Με το πέρασμα των χρόνων η στεριά σκεπάστηκε από πυκνά δάση. Μέσα σ' αυτά ζούσαν αμέτρητα ζώα. Πολλά απ' αυτά ήταν τεράστια, όπως οι δεινόσαυροι. Αργότερα οι δεινόσαυροι εξαφανίστηκαν κι άλλα μικρότερα ζώα εμφανίστηκαν.

Μέσα στο περιβάλλον αυτό η ζωή των πρωτόγονων ανθρώπων ήταν πολύ δύσκολη. Για να βρύνε τροφή τριγυρνούσαν εδώ κι εκεί μαζεύοντας σπόρους και καρπούς από τα δέντρα και ψάχνοντας στο χώμα για βολβούς και ρίζες. Επειδή ζούσαν συλλέγοντας την τροφή τους, όπως την εύρισκαν στη φύση, τους ονόμασαν τροφосуλλέκτες.

Τα πρώτα εργαλεία που χρησιμοποίησαν οι άνθρωποι ήταν οι πέτρες. Μ' αυτές έσκαβαν το χώμα για να βρίσκουν τροφή, και χτυπούσαν τα άγρια θηρία που ορμούσαν εναντίον τους.

1. Χειροπέλεκυς, το πρώτο εργαλείο του ανθρώπου.

Σιγά σιγά έμαθαν να χτυπούν τις πέτρες μεταξύ τους, να τις σπάνε και να τους δίνουν το σχήμα που ήθελαν.

2. Τροφές των πρώτων ανθρώπων

Β. Όταν ο άνθρωπος έγινε κυνηγός

Κάποτε η θερμοκρασία της γης άρχισε να πέφτει. Χιόνια και πάγοι σκέπασαν το μεγαλύτερο μέρος της. Το κρύο ήταν τσουχτερό! Πολλά ζώα δεν άντεξαν το κρύο και πέθαναν.

Οι άνθρωποι όμως κατάφεραν να ζήσουν με τη δύναμη του μυαλού τους. Μετακινήθηκαν στα πιο ζεστά μέρη της γης, κατοίκησαν σε σπηλιές και ανακάλυψαν τρόπους για ν' ανάβουν φωτιά, χτυπώντας μεταξύ τους πέτρες που έβγαζαν σπίθες. Γύρω από τη φωτιά, που μαζεύονταν, άρχισαν να λένε τις πρώτες λέξεις και σιγά σιγά έμαθαν να μιλούν.

Με το πέρασμα του χρόνου έφτιαξαν κι άλλα εργαλεία, όπως το πρώτο πέτρινο τσεκούρι με ξύλινη λαβή, τόξα, μαχαίρια από πέτρα ή κόκαλα ζώων και έγιναν κυνηγοί. Από τα ζώα που κυνηγούσαν έπαιρναν δέρματα για να ντύνονται και κρέας για να τρώνε. Έφτιαχναν και αγκίστρια, για να ψαρεύουν στα ποτάμια και στη θάλασσα. Πολλοί ζωγράφιζαν στους τοίχους της σπηλιάς τους τα ζώα που ήθελαν να κυνηγήσουν.

Η εποχή που οι άνθρωποι ήταν τροφосуλλέκτες και κυνηγοί λέγεται παλαιολιθική. Εργαλεία και κόκαλα ανθρώπων αυτής της εποχής έχουν βρει οι αρχαιολόγοι και στην Ελλάδα, όπως στο σπήλαιο των Πετραλώνων της Χαλκιδικής.

3. Πέλεκυς (τσεκούρι με ξύλινη λαβή), κοκάλινα αγκίστρια, αιχμή από πέτρινο βέλος.

4. Η φωτιά

Ήταν αδύνατο να φανταστούν (οι άνθρωποι των σπηλαίων) τη ζωή χωρίς τη φωτιά. Αυτή τους ζέσταινε, τους φώτιζε, τους χάριζε τη θαλπωρή της. Αυτή τους τάιζε, αυτή σκλήραινε τα όπλα τους, αυτή έκανε αδιάβροχες τις γούνες που τους έντυναν. Αυτή έδιωχνε τα άγρια θηρία τις χειμωνιάτικες νύχτες. Η φυλή δε θα μπορούσε να επιζήσει χωρίς αυτή.

*Κ. Σίνου, Στη χώρα των μαμούθ,
σελ. 38*

5. Βραχογραφίες

Αλλά όταν κατάφεραν ν' απομακρύνουν τα χρώματα και να μπουν στη σπηλιά, είδαν στο φως των πυρσών πως οι τοίχοι ήταν σκεπασμένοι με παραστάσεις ζώων σε κόκκινα, κίτρινα, μαύρα και καφέ χρώματα. Είδαν ζωγραφισμένα, με μεγάλη τέχνη, ένα ολόκληρο κοπάδι από τάραντες (ταράνδους), ένα μαμούθ, πελώριο κι άγαρμπο, μια αρκούδα των σπηλαίων να δρασκελίζει ένα βράχο, ένα λύκο να παραμονεύει στη γωνιά και το πιο καταπληκτικό απ' όλα, έναν αρσενικό βίσονα, τόσο ζωντανό, και με τέτοια ακρίβεια, και λεπτομέρεια ζωγραφισμένο, που σου έκοβε την ανάσα. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι είναι έργα ανθρώπων που ήταν σύγχρονοι μ' αυτά τα ζώα, που τα παρατηρούσαν από κοντά και ήξεραν τις συνήθειες τους.

*Κ. Σίνου, Στο σκοτάδι της σπηλιάς,
σελ 21 και 28*

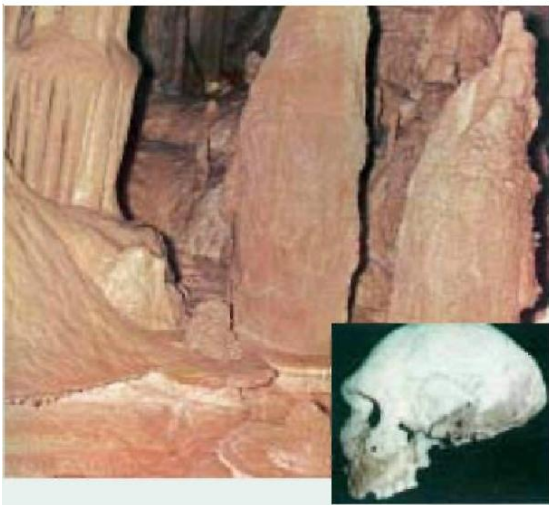

Βίσονας, μαμούθ και άλογα από βραχογραφίες σπηλαίων της Ευρώπης.

6. «Οι σπηλιές έχουνε γίνει σαν ένα βιβλίο»

Κόκαλα προϊστορικών ανθρώπων έχουν βρεθεί μέσα σε σπήλαια. Αν τώρα κοντά στα κόκαλα των ανθρώπων βρεθούν και κόκαλα από ζώα, μπορούμε να είμαστε βέβαιοι πως εκείνοι οι άνθρωποι και αυτά τα ζώα ζούσανε την ίδια εποχή. Και αν κοντά στα κόκαλα βρεθούνε και τίποτα εργαλεία ή απομεινάρια από κανένα τζάκι, ένα μέρος από τη ζωή αυτής της εποχής γίνεται γνωστό. Έτσι οι σπηλιές έχουνε γίνει σαν ένα βιβλίο, που μέσα του διαβάζουμε την ιστορία των περασμένων καιρών.

Wells G., Ο Προϊστορικός άνθρωπος και η ζωή του, μτφ. Ε. Πανέτσου, σελ. 18-19 (με αλλαγές)

7. Το σπήλαιο των Πετραλώνων και το ανθρώπινο κρανίο που βρέθηκε εκεί.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Διαβάζω το κείμενο 4 και απαντώ. Τι πρόσφερε η φωτιά στον άνθρωπο; Θυμάμαι ένα μύθο με τον οποίο οι αρχαίοι θέλησαν να εξηγήσουν την ανακάλυψη της φωτιάς.
2. Διαβάζουμε το κείμενο 6 και συζητάμε στην τάξη, γιατί ο συγγραφέας θεωρεί τα σπήλαια σαν ένα βιβλίο.

2. Νεολιθική εποχή

Α. Όταν ο άνθρωπος έγινε γεωργός και κτηνοτρόφος

Αργότερα έπεσαν πολύ δυνατές βροχές και οι πάγοι έλιωσαν. Η θερμοκρασία ανέβηκε. Η γη ζεστάθηκε και γέμισε φυτά. Οι άνθρωποι, παρατηρώντας τη φύση, έμαθαν πότε φύτεωναν τα φυτά και πότε έκαναν τους καρπούς τους. Άρχισαν να καλλιεργούν οι ίδιοι διάφορα φυτά, δημητριακά και όσπρια, κοντά σε μέρη που υπήρχε νερό, κι έγιναν γεωργοί.

Εξημέρωσαν και μερικά ζώα, όπως το σκύλο, που τους βοηθούσε στο κυνήγι, το πρόβατο, την κατσίκα και το βόδι, που τους έδιναν το γάλα, το μαλλί, το κρέας και το δέρμα τους. Έτσι έγιναν κτηνοτρόφοι.

Δεν χρειαζόταν πια να τριγυρνούν από τόπο σε τόπο για να βρουν την τροφή τους. Την παρήγαγαν μόνοι τους. Κοντά στα χωράφια τους έφτιαξαν τα σπίτια τους, με δέρματα ζώων και κλαδιά στην αρχή κι αργότερα με κορμούς μικρών δέντρων. Πολλοί μαζί ένιωθαν μεγαλύτερη ασφάλεια. Γι' αυτό έφτιαξαν τα σπίτια τους το ένα κοντά στο άλλο, έχτισαν γύρω γύρω τείχη και τον πιο γενναίο τον έκαναν αρχηγό τους. Έτσι σχηματίστηκαν τα πρώτα χωριά, οι πρώτοι οικισμοί και άρχισε μια καινούργια εποχή, που ονομάζεται νεολιθική.

Αυτή την εποχή οι άνθρωποι καλυτέρευσαν πολύ τη ζωή τους. Έφτιαξαν πιο τέλεια εργαλεία και όπλα, όπως δρεπάνια, βελόνες, αγκίστρια, μαχαίρια και δόρατα. Έμαθαν να πλάθουν τον πηλό με τα χέρια τους και να φτιάχνουν αγγεία, για να αποθηκεύουν τα προϊόντα τους, να μαγειρεύουν, να τρώνε και να πίνουν. Έμαθαν να γνέθουν το μαλλί των προβάτων, να το κάνουν νήμα, να το υφαίνουν και να φτιάχνουν ρούχα.

Έτσι, σιγά σιγά, έγιναν τεχνίτες.

Προόδευσαν και στις τέχνες. Τους άρεσαν τα στολίδια κι έφτιαχναν κοσμήματα με χρωματιστές πέτρες και κοχύλια. Τα αγγεία τους ήθελαν να είναι όμορφα, γι' αυτό τους έδιναν ωραία σχήματα και τα ζωγράφιζαν με διάφορα σχέδια.

Έφτιαχναν και μικρά αγαματάκια από πηλό και πέτρα, τα ειδώλια. Αυτά παριστάνουν μια γυναίκα που εγκυμονεί. Είναι η πρώτη θεότητα που λάτρεψαν, η θεά της γονιμότητας.

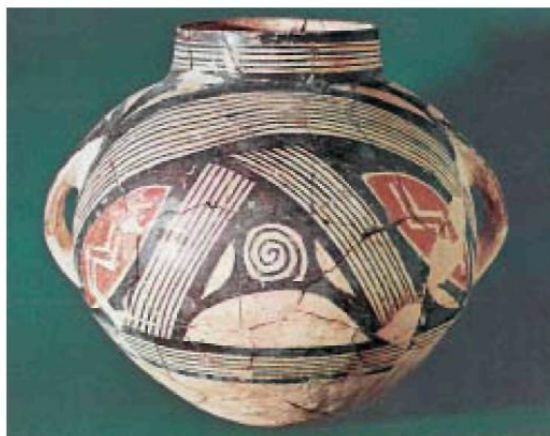
1. Σφονδύλι σε αδράχτι (αναπαράσταση)

2. Βελόνες από κόκαλο.

3. Βέλος, λεπίδες, δρεπάνι.

4. Αγγεία της νεολιθικής εποχής σε διάφορα σχήματα και σχέδια.

5. Η Μεγάλη Μητέρα

Ένας άνθρωπος της νεολιθικής εποχής διηγείται:
«Ξεχωριστή θέση ανάμεσα μας είχαν οι γυναίκες. Θαυμάζαμε τη δύναμη που έκρυβαν μέσα τους και μπορούσαν να φέρνουν στον κόσμο παιδιά! Μας θύμιζαν τη γη που γεννά κάθε χρόνο ένα σωρό νέα φυτά. Γι' αυτό λατρέψαμε μαζί τη γυναίκα και τη γη, σαν μάνα θεά! Χωρίς να καταλαβαίνουμε πολύ καλά γιατί, πήραμε πηλό και φτιάξαμε μικρά ανθρωπάκια. Είχαν γυναικεία μορφή με χοντρούλα κοιλιά, όπως είναι οι μάνες, όταν πρόκειται να γεννήσουν παιδιά. Φτιάξαμε ακόμα και τη μορφή της μάνας που κρατά στην αγκαλιά το μικρό παιδί της».

Νάκου Ειρ., Ταξίδια στη προϊστορική Ελλάδα, σελ. 20

6. Γυναικείο ειδώλιο .

7. Ειδώλιο γυναίκας με μωρό στην αγκαλιά.

8. Κοσμήματα της νεολιθικής εποχής.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1. Ποια ήταν η μεγάλη αλλαγή που έγινε στη ζωή του ανθρώπου κατά τη νεολιθική εποχή;**
- 2. Διαβάζω το κείμενο 5 και απαντώ. Τι ήταν τα ειδώλια; Γιατί πολλά ειδώλια παρίσταναν έγκυες γυναίκες;**
- 3. Γιατί οι άνθρωποι από τα παλιά χρόνια φορούσαν κοσμήματα;**

3. Η Νεολιθική εποχή στην Ελλάδα

Οι αρχαιολόγοι ανακάλυψαν με τις ανασκαφές τους πολλούς νεολιθικούς οικισμούς στην Ελλάδα. Αφού μελέτησαν αυτά που βρήκαν, έμαθαν πολλά για τη ζωή και την ιστορία αυτών των ανθρώπων.

Οι πιο σπουδαίοι οικισμοί είναι το **Σέσκλο** και το **Διμήνι** στη Θεσσαλία, κοντά στο Βόλο, και η **Χοιροκοιτία** στην Κύπρο.

Το Σέσκλο ήταν χτισμένο πάνω σε λόφο, ανάμεσα σε δυο ρέματα, και είχε πενήντα σπίτια. Το Διμήνι χτίστηκε πάνω σ' ένα χαμηλό λόφο κοντά στη θάλασσα. Γύρω του απλωνόταν μια μεγάλη πεδιάδα που την πότιζε ένα ποτάμι με άφθονο νερό. Πιο πέρα ήταν το βουνό Πήλιο με τα δάση του.

Και οι δυο οικισμοί είχαν τείχη γύρω γύρω, για να προφυλάσσονται οι κάτοικοι. Οι κάτοικοι των οικισμών αυτών δημιούργησαν ένα σημαντικό πολιτισμό που ανήκε στη νεολιθική εποχή.

1. Στο πλαίσιο είναι η περιοχή της σημερινής Μαγνησίας, όπου αναπτύχθηκαν οι πιο σημαντικοί νεολιθικοί οικισμοί στην Ελλάδα: το Σέσκλο και το Διμήνι.

2. Το χωριό μου, το Διμήνι

Ένα παιδί από το νεολιθικό Διμήνι μάς διηγείται πώς κυλούσε η ζωή στο χωριό του.

«Ο ήλιος έχει ανέβει πολύ ψηλά στον ουρανό. Βρίσκομαι εδώ, στη στέγη του μεγάρου από την ώρα που άρχισε ν' ανατέλλει. Σήμερα είναι η σειρά μου να φυλάω το χωριό. Προσέχω μήπως κάποιοι ξένοι πλησιάσουν, για να τρέξω να το πω αμέσως στον αρχηγό που κατοικεί μέσα στο μέγαρο.

Γεννήθηκα εδώ στο Διμήνι και είμαι εννιά χρονών. Από εδώ ψηλά βλέπω όλο το χωριό μέσα κι έξω από τα τείχη. Οι πόρτες είναι όλες ανοιχτές αυτή την ώρα. Πολλές γυναίκες δουλεύουν στα γύρω χωράφια. Να η μητέρα μου. Σκάβει το χώμα για να σπείρει σιτάρι. Ο πατέρας μου έφυγε πολύ πρωί. Πάει για κυνήγι. Ο αδερφός μου βόσκει σήμερα μόνος του τις κατσίκες μας.

Να, το σπιτάκι μας! Οι τοίχοι του είναι από πέτρα και πλίνθες και η σκεπή από καλάμια. Μέσα έχει ένα μόνο δωμάτιο και το πάτωμα είναι από χώμα που το έχουμε πατήσει πολύ καλά. Η αδερφή μου προσπαθεί ν' ανάψει φωτιά στην εστία, χτυπώντας μεταξύ τους δυο γυαλιστερές πέτρες. Πάντα έχουμε τέτοιες πέτρες στο σπίτι μας. Τις χτυπάς μεταξύ τους και σπιθίζουν. Θα ψήσει το κυνήγι που θα φέρει ο πατέρας.

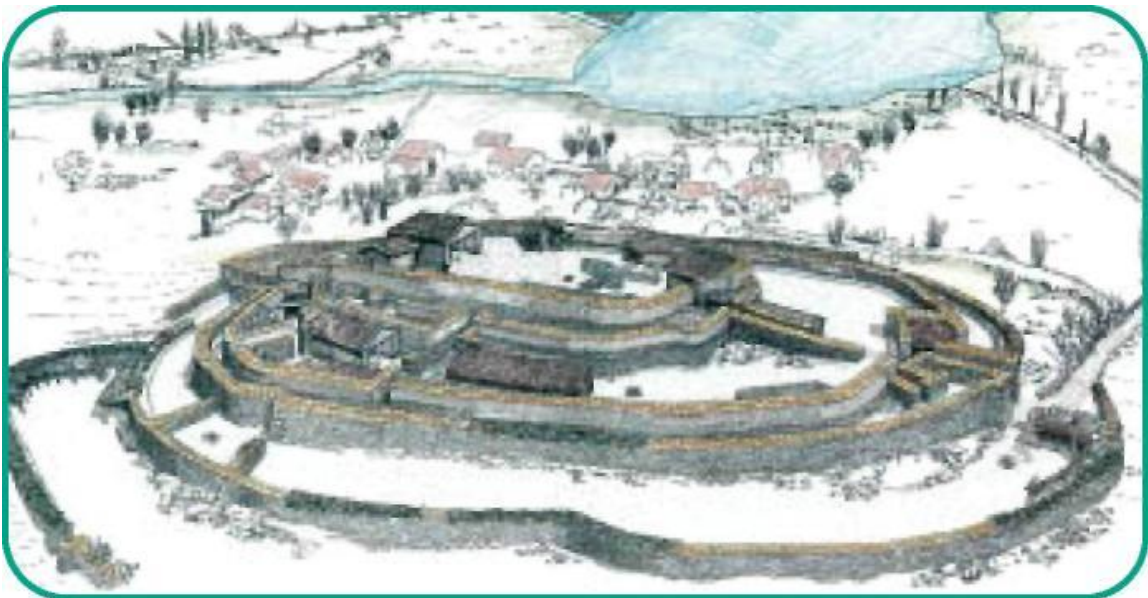
Μπροστά σε ένα άλλο σπιτάκι μια άλλη γυναίκα αλέθει με τις μυλόπετρες τους σπόρους του σιταριού. Θα τους κάνει αλεύρι και μ' αυτό θα φτιάξει ψωμί. Πάνω στους τοίχους στεγνώνουν δέρματα ζώων πλυμένα και τεντωμένα καλά.

Ακούω καθαρά τα χτυπήματα του τεχνίτη που φτιάχνει πέτρινα εργαλεία.

Μπαμ! Μπαμ!, χτυπά τη μια πέτρα πάνω στην άλλη. Φτιάχνει τσεκούρια, μαχαίρια, λόγχες, λεκάνες, όλα από πέτρα. Να, ο πατέρας! Έρχεται κουβαλώντας στους ώμους του ένα σκοτωμένο ελάφι. Η μητέρα θα έρθει το σούρουπο. Πάντα φέρνει μαζί της φρούτα και σπόρους για να φάμε κι ένα μεγάλο δεμάτι ξύλα για τη φωτιά.

Τον τελευταίο καιρό στο χωριό μας κάποιος ζυμώνει χώμα με νερό. Με τον πηλό αυτό πλάθει αγγεία. Τα ψήνει πολλές ώρες μέσα σε δυνατή φωτιά. Αφού ψηθούν και κρυώσουν, τα ζωγραφίζει με μαύρη μπογιά, που τη φτιάχνει ανακατεύοντας τριμμένο κάρβουνο και λίπος. Όλοι ενδιαφέρονται για τα αγγεία που φτιάχνει. Όταν μεγαλώσω, θα μάθω κι εγώ αυτή την τέχνη και θα φτιάξω πολλά αγγεία.

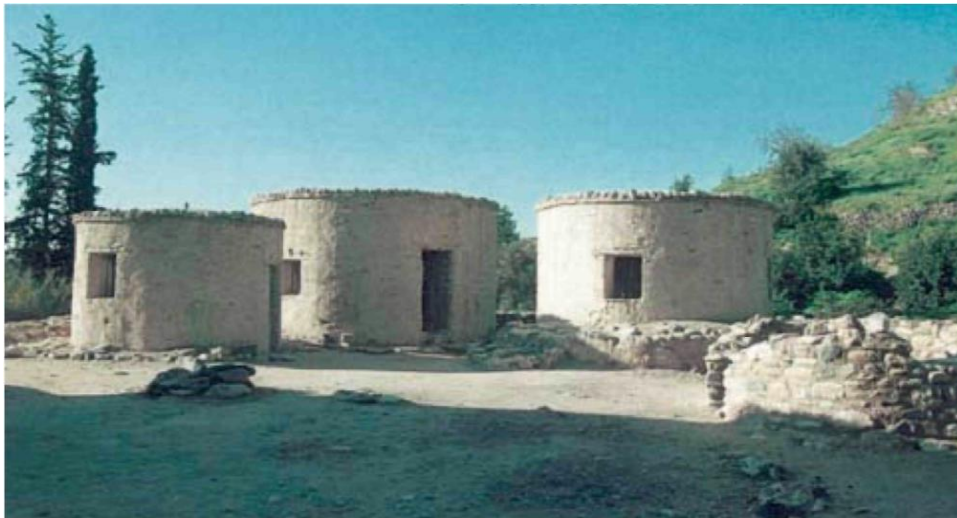
Όταν ο ήλιος θα κρυφτεί πίσω από το βουνό, ο αδερφός μου θα γυρίσει απ' τη βοσκή με τα ζώα μας. Εγώ θα αρμέξω τις κατσίκες μας. Τότε οι πόρτες του τείχους γύρω απ' το χωριό μας θα κλείσουν. Θα φάμε και μετά θα ξαπλώσουμε στα αχυρένια μας στρώματα να κοιμηθούμε».

3. Αναπαράσταση του Διμηνίου.

4. Τα ερείπια του Διμηνίου. 5. Τα ερείπια του Σέσκλου.

6. Σπίτια από τον οικισμό της Χοιροκοιτίας στην Κύπρο.

7. Αναπαράσταση σπιτιού από το νεολιθικό οικισμό του Δισπηλιού στη λίμνη της Καστοριάς.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1. Πού έχτισαν τον οικισμό τους οι κάτοικοι του Διμηνίου και γιατί;**
- 2. Παρατηρώ τις εικόνες 4 και 5. Γιατί σώθηκε μόνο η βάση των σπιτιών; Από τι υλικό ήταν φτιαγμένη; Γιατί δεν σώθηκαν και οι τοίχοι; Με βοηθάει το κείμενο 2.**

Η ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΧΑΛΚΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι άνθρωποι από τα παλιά χρόνια μέχρι σήμερα εργάζονται και δημιουργούν. Όλα αυτά τα δημιουργήματα, που κάνουν τη ζωή των ανθρώπων καλύτερη και ομορφότερη, λέγονται με μια λέξη πολιτισμός.

Πριν από πέντε χιλιάδες χρόνια λοιπόν, οι άνθρωποι ανακάλυψαν το χαλκό κι άρχισαν να φτιάχνουν χάλκινα εργαλεία. Ξεκίνησε τότε μια νέα εποχή, που ονομάστηκε εποχή του χαλκού. Την εποχή αυτή στην Ελλάδα δημιουργήθηκαν τρεις μεγάλοι πολιτισμοί:

Α) Ο Κυκλαδικός στις Κυκλάδες. Οι Κυκλάδες είναι τα νησιά του Αιγαίου, που σχηματίζουν κύκλο γύρω από το ιερό νησί Δήλο.

Β) Ο Μινωικός στην Κρήτη, που βασίλευε ο Μίνωας.

Γ) Ο Μυκηναϊκός στις Μυκήνες και σε άλλες πόλεις της Πελοποννήσου και της υπόλοιπης Ελλάδας.

Οι αρχαιολόγοι, με τις ανασκαφές που έκαναν, ανακάλυψαν στα μέρη αυτά ευρήματα που δείχνουν πόσο σπουδαίοι ήταν αυτοί οι πολιτισμοί.

Α. Ο ΚΥΚΛΑΔΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Στη Μύκονο, στη Σέριφο,
στη Σίκινο, στη Μήλο,
πετάς κυπαρισσόμηλο
κι εγώ πετάω μήλο.
Στην Αμοργό, στην Κίμωλο,
στη Νιο, στη Σαντορίνη,
μου στέλνεις κιτρολέμονο,
σου στέλνω μανταρίνι.

Στίχοι Ν. Γκάτσου

1. Η ζωή των Κυκλαδιτών

Πριν από πέντε χιλιάδες χρόνια, ένας σπουδαίος πολιτισμός αναπτύχθηκε στα νησιά του κεντρικού Αιγαίου που λέγονται **Κυκλάδες**.

Οι κάτοικοι των νησιών αυτών ήταν δεμένοι με τη θάλασσα, γι' αυτό έγιναν σπουδαίοι ναυτικοί, έμποροι και ψαράδες. Με τα μικρά τους πλοία ταξίδευαν στο Αιγαίο, αντάλλασσαν τα προϊόντα τους και γνώριζαν κι άλλους πολιτισμούς. Ήταν όμως και κτηνοτρόφοι, κυνηγοί και γεωργοί. Καλλιεργούσαν σιτάρι, ελιές και αμπέλια που τους έδιναν πολύ λάδι και κρασί.

Κατοικούσαν σε μικρές πόλεις κοντά στη θάλασσα ή στις πλαγιές μικρών λόφων. Πολλές φορές έκτιζαν γύρω από τις πόλεις τους τείχη, γιατί φοβούνταν τους πειρατές. Τα σπίτια τους, φτιαγμένα από πέτρες και λάσπη, βρίσκονταν πολύ κοντά το ένα στο άλλο. Είχαν ένα ή δυο δωμάτια και το πάτωμα το έστρωναν με χώμα ή μικρές πλάκες.

Έτρωγαν πολλά ψάρια και θαλασσινά, όσπρια, λαχανικά και κρέας κι έπιναν γάλα και κρασί. Ήταν άνθρωποι χαρούμενοι και ειρηνικοί. Διασκέδαζαν τραγουδώντας, παίζοντας μουσική και κάνοντας αθλήματα.

Όταν κάποιος πέθαινε, τον έθαβαν έξω από την πόλη και τοποθετούσαν κοντά του διάφορα αντικείμενα, που πίστευαν ότι θα του χρειάζονταν στην άλλη ζωή. Τα αντικείμενα αυτά οι αρχαιολόγοι τα ονομάζουν **κτηρίσματα**.

Δεν ήξεραν να γράφουν. Για τη ζωή τους μαθαίνουμε από τα αγγεία, τα όπλα, τα εργαλεία και τα μικρά αγάλματα, που βρίσκουν οι αρχαιολόγοι στις ανασκαφές που κάνουν σε σπίτια και κυρίως σε τάφους.

Το τρελοβάπορο

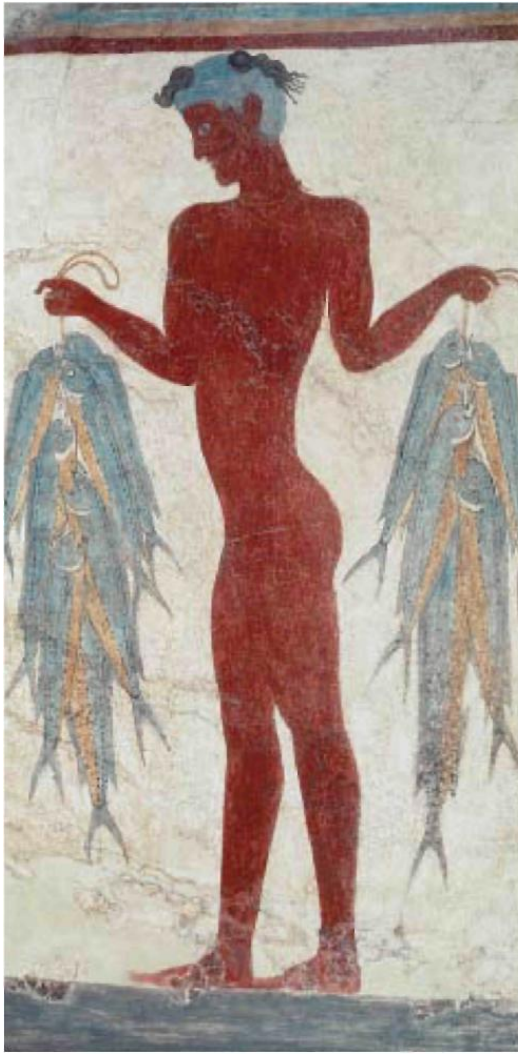
Χρόνους μας ταξιδεύει ε βουλιάξαμε
χίλιους καπεταναίους τους αλλάξαμε.

Κατακλυσμούς ποτέ δε λογαριάσαμε
μπήκαμε μεσ' στα όλα και περάσαμε.

Οδυσσέας Ελύτης,
Το τρελοβάπορο

1. Πήλινο τηγανόσχημο αγγείο, που πάνω του έχουν χαραξει ένα καράβι που πλέει στη θάλασσα.

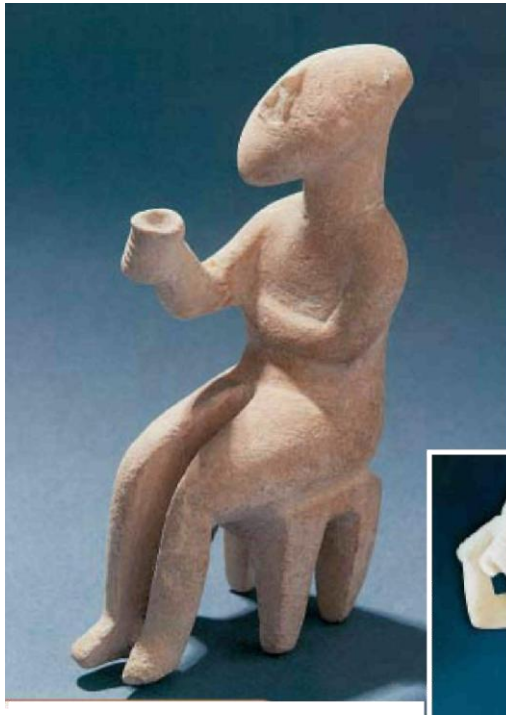

2. Ο ψαράς και οι πυγμάχοι, δυο τοιχογραφίες από τη Θήρα.

3. Οι μικροί πυγμάχοι

Στον τοίχο (του σπιτιού) ήταν ζωγραφισμένα δυο παιδιά. Δυο αγόρια που πάλευαν με τις γροθιές σφιγμένες. Το ένα έμοιαζε μεγαλύτερο κι ήταν στολισμένο με σκουλαρίκι κι άλλα κοσμήματα. Στο χέρι φορούσε χοντρό, μαύρο γάντι. Το άλλο, μικροκαμωμένο και χωρίς στολίδια, ήταν σαν αδερφάκι του πρώτου. Δε φορούσε γάντι, παρά πάλευε με τις γυμνές, μικρές γροθιές του πεισματικά σφιγμένες.

Ν. Τζώρτζογλου, Όταν οργίζεται η γη, σελ. 93

5. Ο αυλητής

4. Ο Γλεντζές

Στην υγείά σας,
στην κοιλιά σας!
Είμαι ο Γλεντζές.

Καθισμένος στο σκαμνάκι, εζαλίστηκα λιγάκι.
Ειδώλιο Πρωτοκυκλαδικό
3.000 χρόνια πριν απ' το Χριστό.

*Σ. Γιαλουράκη, Τα κυκλαδικά ειδώλια ζωντανεύουν,
σελ. 17*

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1. Παρατηρώ την εικόνα 1 και απαντώ. Ποια ήταν η πιο βασική ασχολία των Κυκλαδιδιτών και γιατί; Οι σημερινοί Έλληνες ασχολούνται με το ίδιο επάγγελμα;**
- 2. Διαβάζω το κείμενο 3 και προσπαθώ κι εγώ να περιγράψω την τοιχογραφία του ψαρά.**
- 3. Ποιες εικόνες του βιβλίου σου δείχνουν ότι οι Κυκλαδίτες ήταν χαρούμενοι άνθρωποι;**

2. Η τέχνη των Κυκλαδίων

Οι Κυκλαδίτες ήταν σπουδαίοι τεχνίτες.

Κατασκεύαζαν μυτερές λεπίδες και άλλα εργαλεία από οψιανό. Ο οψιανός είναι μια μαύρη, πολύ σκληρή πέτρα που έβγαινε στη Μήλο. Αργότερα, όταν έμαθαν να χρησιμοποιούν το χαλκό, έφτιαξαν καλύτερα εργαλεία, όπως μαχαίρια και πριόνια, σφυριά και σμίλες. Μ' αυτά κατασκεύαζαν αγγεία σε διάφορα σχήματα από λευκό μάρμαρο που έβγαινε στη Νάξο και την Πάρο.

Ήταν όμως και σπουδαίοι καλλιτέχνες. Τα πήλινα αγγεία τους τα διακοσμούσαν απ' έξω με πολύ ωραία σχέδια. Πολλά από αυτά είχαν σχήματα ζώων. Άλλα είχαν σχήμα τηγανιού και γι' αυτό ονομάζονται τηγανόσχημα.

Έφτιαχναν επίσης ωραία κοσμήματα, καρφίτσες, βραχιόλια, δαχτυλίδια από ασήμι και χαλκό και πολύ ωραία περιδέραια από κοχύλια και πολύχρωμες πέτρινες χάντρες.

Τα σπουδαιότερα έργα τους όμως ήταν τα ειδώλια. Αυτά ήταν μικρά αγάλματα φτιαγμένα από λευκό μάρμαρο. Τα περισσότερα παρίσταναν γυναίκες, θεές ή νύμφες, με τα χέρια τους διπλωμένα στο στήθος. Έφτιαχναν και ανδρικά ειδώλια που παρίσταναν κυνηγούς, μουσικούς και ανθρώπους που γλεντούσαν. Οι Κυκλαδίτες έμποροι πουλούσαν αυτά που έφτιαχναν σε όλο το Αιγαίο και κυρίως στην Κρήτη.

Στην Κρήτη γνώρισαν την τέχνη των Μινωιτών και επειδή τους άρεσε πολύ, την έφεραν στα νησιά τους. Έτσι στην πόλη του Ακρωτηρίου της Θήρας, έχτισαν ωραία σπίτια με θαυμάσιες τοιχογραφίες, που παριστάνουν πουλιά, ζώα, λουλούδια κι ανθρώπους εκείνης της εποχής.

Όλα αυτά τα έργα τέχνης, που έφεραν στο φως οι αρχαιολόγοι, βρίσκονται τώρα σε διάφορα μουσεία.

1. Εργαλεία των Κυκλαδιτών: λεπίδες από οψιανό (πάνω) και σμίλες από μέταλλο (κάτω).

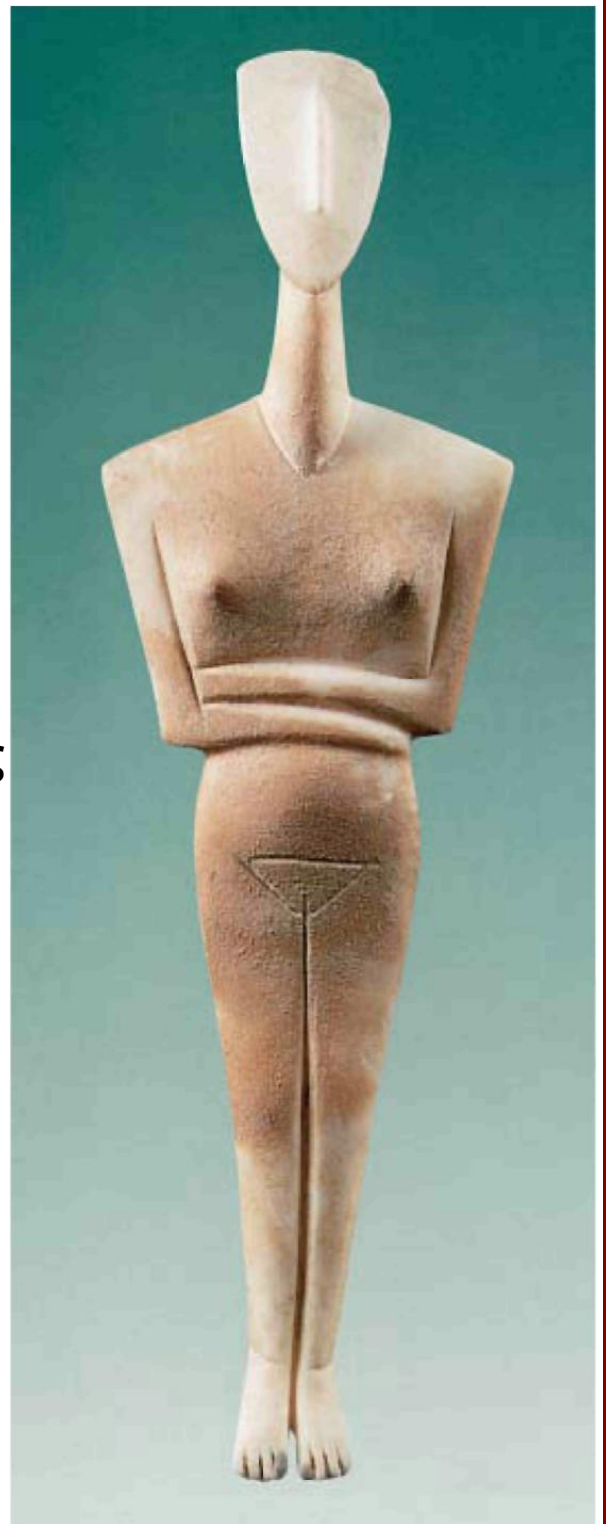

2. Αγγείο με μορφή ζώου.

3. Τα κυκλαδικά ειδώλια «μιλούν»

Έχετε ξαναδεί πιο κομψό
γυναικείο ειδώλιο; Δεν
φαντάζομαι. Ας αρχίσουμε
απ' το κεφάλι μου. Ενώ είναι
τριγωνικό, πάνω-πάνω στο
μέτωπο κυρτώνει ελαφρά.
Η μύτη μου λεπτή, μου δίνει
μια παράξενη σοβαρότητα.
Μυτερό είναι το πηγούνι μου,
μυτεροί και οι ώμοι μου.
Κι έπειτα από τις τόσες γωνίες
έρχεται η αντίθεση.
Η παχουλή κοιλιά μου.
Ναι, καλά το καταλάβατε.
Περιμένω μωρό. Ακουμπώ τα
χέρια πάνω της, σαν να θέλω
να τα βάλω για προσκεφάλι
του. Νομίζω πως είμαι η πιο
κομψή έγκυος γυναίκα που
έχετε δει. Η μισή, από τη μέση
και πάνω, είμαι σουβλερή και
η άλλη μισή, από τη μέση και
κάτω, είμαι όλο απαλές
καμπύλες. Να το μυστικό του
καλλιτέχνη.

Να γιατί είμαι πασίγνωστη σ' όλο τον κόσμο.

Σ. Γιαλουράκη,
Τα κυκλαδικά ειδώλια ζωντανεύουν, σελ. 21

4. Ο αρπιστής από την Κέρο

Είμαι από τους πρώτους μουσικούς του ελληνικού κόσμου. Είναι σίγουρο πως ο καλλιτέχνης που με έφτιαξε αγαπούσε τη ζωή. Κάθομαι αναπαυτικά σε μια θαυμάσια καρέκλα που μοιάζει με θρόνο. Με το κεφάλι γερμένο ελαφρά πίσω αποπνέω ζωντάνια και κέφι. Φαντάζεστε όση προσπάθεια θα χρειαζόταν από τον καλλιτέχνη να φτιάξει εμένα, την τριγωνική άρπα μου και το θρόνο μου με τόση μαστοριά και ευαισθησία! Σκεφθείτε μόνο τα εργαλεία της εποχής και θα καταλάβετε.

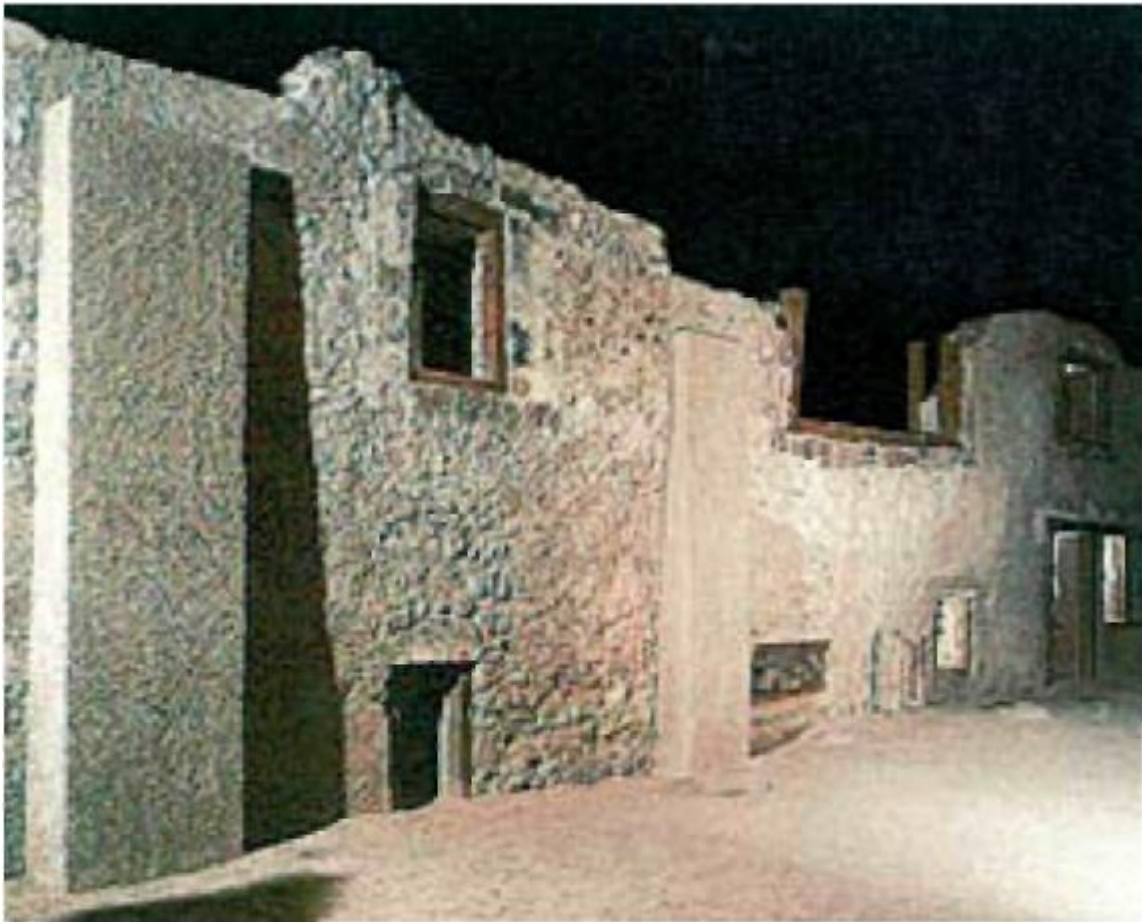
Σ. Γιαλουράκη, *Τα κυκλαδικά ειδώλια ζωντανεύουν*,
σελ. 25

5. Η τοιχογραφία της άνοιξης από το Ακρωτήριο της Θήρας

Σε άσπρο βάθος μαύροι, πρασινωποί και κίτρινοι βράχοι φάνταζαν κατάσπαρτοι από κόκκινους κρίνους. Σε μπουκέτα τρεις τρεις μαζί, ήταν άλλοι ολάνοιχτοι, άλλοι μισάνοιχτοι ακόμα κι οι πιότεροι σε μπουμπούκια που λες λικνιζόντανε στο αεράκι, πάνω στα χρυσά τους κοτσάνια. Τρεις στήμονες κι ένας ύπερος που τους ξεπερνούσε, φύτρωναν από το κάθε λουλούδι. Ανάμεσά τους μαυρογάλαζα χελιδόνια πετάριζαν ζευγαρωτά ή ξεμοναχιασμένα, σπαθίζοντας το λευκό βάθος με τα λιγνά τους κορμάκια. Ήτανε τόσο όμορφα [...] που θαρρούσες ότι η ίδια η άνοιξη γλίστρησε απ' την πορτούλα να φουντώσει στους τοίχους.

Ν. Τζώρτζογλου, Όταν οργίζεται η γη, σελ 69

6. Διώροφο σπίτι στο Ακρωτήρι της Θήρας.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1. Ποια πετρώματα υπήρχαν άφθονα στις Κυκλάδες και τι έφτιαχναν μ' αυτά οι Κυκλαδίτες;**
- 2. Παρατηρώ το γυναικείο ειδώλιο και το περιγράφω. Προσπαθώ να μιμηθώ τη στάση του**

B. Ο ΜΙΝΩΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

1. Η Μινωική Κρήτη

Την εποχή που ο Κυκλαδικός πολιτισμός βρισκόταν σε μεγάλη ανάπτυξη, ένας άλλος λαμπρότερος πολιτισμός γεννήθηκε στην Κρήτη. Ονομάστηκε Μινωικός από το μυθικό βασιλιά Μίνωα, το γιο της Ευρώπης και του Δία. Στην πραγματικότητα Μίνωες λέγονταν όλοι οι βασιλιάδες της Κρήτης για πολλούς αιώνες.

Η Κρήτη που βρίσκεται στη μέση της Μεσογείου, λόγω της θέσης της, έγινε γρήγορα μεγάλη ναυτική και εμπορική δύναμη. Πολλά λιμάνια υπήρχαν στο νησί κι αμέτρητα κρητικά καράβια διέσχιζαν το Αιγαίο. Ταξίδευαν σε όλες τις Κυκλάδες κι έφταναν μέχρι την Ανατολή, την Αίγυπτο, την Τροία και την Κύπρο. Οι Κρήτες ή Μινωίτες πουλούσαν εκεί τα προϊόντα τους, λάδι, μέλι και κρασί, αγγεία, κοσμήματα και σφραγίδες κι έφερναν στην Κρήτη χαλκό, ασήμι, χρυσάφι, ελεφαντόδοντο και πολύτιμες πέτρες.

Την εποχή εκείνη λοιπόν δημιουργήθηκε η «μινωική θαλασσοκρατία» και οι Κρήτες έγιναν «θαλασσοκράτορες». Οι πόλεις της Κρήτης δεν είχαν τείχη. Ήταν τόσο μεγάλη η ναυτική της δύναμη, που κανείς εχθρός δεν τολμούσε να την απειλήσει. Στο νησί βασίλευε ειρήνη.

Ο Άγγλος αρχαιολόγος Έβανς ήταν ο πρώτος που έκανε ανασκαφές και ανακάλυψε την Κνωσό.

1. Η Κρήτη

Στη μέση του αστραφτερού γιαλού ένα νησί είναι, η Κρήτη, όμορφη και πολύκαρπη και θαλασσοζωσμένη. Κατοίκους έχει αριθμητους και πόλεις ενενήντα.[...]. Πόλη μεγάλη είναι η Κνωσός και βασιλιάς της ο Μίνωας, που κάθε εννιά χρόνια συνομιλούσε με το Δία.

Όμηρος, Οδύσσεια τ 171-178, μετάφραση

2. Ο Αρθούρος Έβανς

3. Ο μυθικός Μίνωας

4. Η μινωική θαλασσοκρατία

Ο Μίνωας είναι ο παλαιότερος από όσους έχουμε ακουστά που απόκτησε ναυτική δύναμη και κυριάρχησε στις περισσότερες απ' όσες λέμε τώρα ελληνικές θάλασσες κι έγινε άρχοντας στις Κυκλάδες κι εγκατέστησε αποικίες στις περισσότερές τους... κι έβαλε άρχοντες τους γιους του. Κι, όπως ήταν φυσικό, ξεκαθάρισε από τη θάλασσα τους ληστές και πειρατές, για να έρχονται τα εισοδήματα από τα νησιά σε αυτόν τον ίδιο.

Θουκυδίδης, Ιστορία, Α, 4, μτφ. Ε. Λαμπρίδη

5. Αναπαράσταση μινωικού караβιού

6. Οι εμπορικές σχέσεις των Μινωιτών.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Θυμάμαι από προηγούμενα μαθήματα κάποιους μύθους που έχουν σχέση με την Κρήτη και τους παρουσιάζω στην τάξη.
2. Τι βοήθησε την Κρήτη να γίνει μεγάλη ναυτική δύναμη;
3. Τι φανερώνει το γεγονός ότι οι πόλεις της Κρήτης δεν είχαν τείχη;

2. Το Ανάκτορο της Κνωσού

Στη μινωική Κρήτη υπήρχαν πολλές πόλεις. Οι μεγαλύτερες ήταν η Κνωσός, η Φαιστός, τα Μάλια και η Ζάκρος. Σε όλες αυτές τις πόλεις υπήρχαν μεγάλα ανάκτορα. Όμως το μεγαλύτερο και πιο λαμπρό ανάκτορο ήταν της Κνωσού.

Σύμφωνα με την παράδοση ήταν έργο του μυθικού Αθηναίου αρχιτέκτονα Δαίδαλου. Έμοιαζε με μικρή πολιτεία. Ήταν τεράστιο και κτισμένο γύρω από μια πολύ μεγάλη αυλή. Είχε πολλά κτίρια με τέσσερις και πέντε ορόφους και χίλια πεντακόσια δωμάτια. Είχε απέραντους διαδρόμους, σκάλες, μεγάλες αποθήκες κι αμέτρητα εργαστήρια. Ήταν πολύπλοκο, πραγματικός λαβύρινθος. Στο ανάκτορο υπήρχαν και πολλά ιερά, στολισμένα με πέτρινα κέρατα ταύρου και διπλούς πελέκεις που ήταν τα σύμβολα της μινωικής Κρήτης. Υπήρχε υδραγωγείο, που έφερνε νερό στα ανάκτορα από μακριά και σύστημα αποχέτευσης.

Τα δωμάτια είχαν βεράντες και οι τοίχοι τους ήταν στολισμένοι με θαυμάσιες τοιχογραφίες, που απεικόνιζαν λουλούδια και πουλιά, ψάρια, δελφίνια, πρίγκιπες και αρχόντισσες. Ένα από τα ομορφότερα δωμάτια του ανακτόρου ήταν η αίθουσα του θρόνου.

Στο ανάκτορο ζούσε ο βασιλιάς με την οικογένεια του κι άλλα πεντακόσια άτομα: ιερείς, υπηρέτες, αποθηκάριοι, καλλιτέχνες και τεχνίτες.

Στις τεράστιες αποθήκες του ανακτόρου, μέσα σε ψηλά αγγεία, αποθήκευαν δημητριακά, μέλι, λάδι, κρασί, όσπρια και άλλα γεωργικά προϊόντα. Στα εργαστήρια αμέτρητοι τεχνίτες εργάζονταν καθημερινά κι έφτιαχναν αγγεία, κοσμήματα, υφάσματα, εργαλεία.

Όλων αυτών αρχηγός ήταν ο βασιλιάς. Αυτός κανόνιζε ποια προϊόντα έπρεπε να πουληθούν και τι θα έφερναν τα εμπορικά καράβια από τις άλλες χώρες.

1. Τα σπουδαιότερα κέντρα του Μινωικού πολιτισμού.

2. Αναπαράσταση του ανακτόρου της Κνωσού.

3. Τμήμα του ανακτόρου, όπως είναι σήμερα.

4. Η αίθουσα του θρόνου.

5. Ένας Μινωίτης έμπορος μιλάει για τη δουλειά του

Το εμπόριο δεν το κάνουμε για τον εαυτό μας, μα για τα ανάκτορα. Ο βασιλιάς και η κυβέρνηση αποφασίζουν τι θα παράγει η Κνωσός, πού θα τα στείλει και τι θα πάρει σε αντάλλαγμα. Εμείς οι έμποροι είμαστε ταγμένοι στην υπηρεσία του κράτους... Δουλειά μας είναι να μεσολαβούμε για να κινηθούν τα προϊόντα. Ταξιδεύουμε μεταφέροντάς τα ως την άκρη του κόσμου και κάνουμε

όλες τις απαραίτητες συνεννοήσεις και συναλλαγές. Δεν λέω πως δεν έχουμε, παρ' όλα αυτά, τα κέρδη μας. Κάποιο μερίδιο αντιστοιχεί και σε εμάς.

Έλλη Έμκε,
Είδα κι άκουσα στην Κνωσό,
σελ. 106

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Περιγράψω ένα μινωικό ανάκτορο (εικόνα 2). Δικαιολογείται η φράση «ήταν πραγματικός λαβύρινθος»;
2. Ποιοι ζούσαν στο ανάκτορο;
3. Παρατηρώ την τελευταία εικόνα. Ποια προϊόντα θα μπορούσαν να αποθηκεύουν στα πελώρια αυτά πιθάρια οι Μινωίτες;

3. Η καθημερινή ζωή των Μινωιτών

Οι Μινωίτες ήταν άνθρωποι χαρούμενοι. Χαίρονταν τη ζωή και αγαπούσαν τη φύση και τις διασκεδάσεις. Ζούσαν σε καλοφτιαγμένα πέτρινα σπίτια, που είχαν έναν ή δύο ορόφους, μεγάλα παράθυρα και αποθήκες.

Πολλοί από τους άνδρες ήταν έμποροι και ναυτικοί. Άλλοι ήταν τεχνίτες ή καλλιτέχνες. Άλλοι ασχολούνταν με το ψάρεμα, τη γεωργία και την κτηνοτροφία. Η καρπερή γη της Κρήτης έδινε άφθονο σιτάρι, κριθάρι, ελιές, και σταφύλια. Ήταν επίσης πολύ ανεπτυγμένη και η μελισσοκομία. Ένα μέρος από τα προϊόντα τους το έφερναν στο παλάτι και το αποθήκευαν στις τεράστιες αποθήκες. Αυτό ήταν φόρος που πλήρωναν υποχρεωτικά στο Μίνωα.

Όλοι οι άνδρες ντύνονταν απλά. Φορούσαν ένα μόνο μικρό ύφασμα τυλιγμένο γύρω από τη μέση τους, που λέγεται ζώμα. Αντίθετα τα ρούχα των γυναικών ήταν κομψά και πολυτελή. Φορούσαν φανταχτερές μακριές φούστες, κοντές ποδιές, λεπτά πουκάμισα, πανωφόρια κι εσάρπες. Βάφονταν και χτενίζονταν με φροντίδα, όπως και οι σημερινές γυναίκες. Στο κεφάλι φορούσαν καπέλα, κορδέλες και κοσμήματα. Ασχολούνταν με τις δουλειές του σπιτιού και με την υφαντική. Σε όλα σχεδόν τα σπίτια υπήρχαν αργαλειοί. Ύφαιναν υφάσματα μάλλινα και λινά, αλλά και υφάσματα πολύ λεπτά και διάφανα με ωραία σχέδια. Είχαν τις ίδιες ελευθερίες και τα ίδια δικαιώματα με τους άνδρες. Έπαιρναν κι αυτές μέρος σε γιορτές, σε αγωνίσματα και στο κυνήγι.

Τα παιδιά των Μινωιτών γυμνάζονταν από μικρά. Έπαιζαν, όπως και τα σημερινά παιδιά, κυνηγητό και πάλη αλλά και παιχνίδια επιτραπέζια, όπως το ζατρίκιο, που μοιάζει με το σημερινό σκάκι, πεσσούς και αστραγάλους.

1. Μινωίτισσες που χορεύουν.

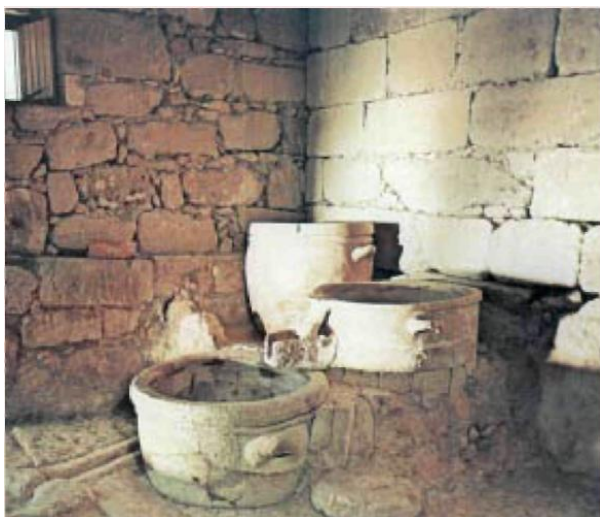

2. Στο αγγείο αυτό βλέπουμε ένα μουσικό να παίζει τη λύρα του.

3. Ο τρύγος

Στον τρύγο γίνεται μεγάλη γιορτή, με χορό και ξεφάντωμα. Κόβουμε τα τσαμπιά και τα βάζουμε στα πανέρια. Ύστερα, τα πατάμε με τα πόδια, για να βγει ο μούστος και να τρέξει μέσα σε ξύλινους κάδους με χερούλια, που έχουν τοποθετηθεί χαμηλότερα! Όλο το μούστο τον χύνουμε έπειτα σε μεγάλα πήλινα πιθάρια και πενήντα μέρες αργότερα βγαίνει το κρασί. Το κρασί είναι για μας πολύτιμο υγρό. Συχνά το προσφέρουμε στη θεά, τα δε ανάκτορα το εξάγουν σε μεγάλες ποσότητες μέσα σε πιθάρια.

Έλλη Έμκε, Είδα κι άκουσα στην Κνωσό, σελ. 21

Πατητήρι σταφυλιών της μινωικής εποχής.

4. Γεύσεις Μινωιτών

Οι επιστήμονες, αφού μελέτησαν τα υπολείμματα των τροφών που ανακάλυψαν σε αγγεία και μαγειρικά σκεύη της εποχής, βρήκαν τι έτρωγαν και τι έπιναν οι Μινωίτες. Η διατροφή τους, λοιπόν, περιλάμβανε λάδι, ξηρούς καρπούς, σύκα, ρόδια, μπαχαρικά, όσπρια, κρέας, ψάρι, γάλα και κρασί και μάλιστα ρετσίνα.

Οι αρχαιολόγοι, για να κάνουν γνωστά στον πολύ κόσμο τα αποτελέσματα αυτής της έρευνας, οργάνωσαν μια αρχαιολογική έκθεση με τίτλο «*Μινωιτών και Μυκηναίων γεύσεις*», που περιόδευσε σε πολλές πόλεις του εξωτερικού.

5. Οι Μινωίτισσες καλλωπίζονταν

Μέσα σε αχηβαδούλες ανακάτεψε (η Οινόη) καλά τα χρώματα της και με ψιλό πινέλο ζωγράφισε μαύρη γραμμή κάτω από τα μάτια της Πριήνης. Με πράσινη μπογιά της πέρασε τα βλέφαρα. Μετά κοιτώντας στο χάλκινο, καλογουαλισμένο καθρέφτη, έφτιαξε και τα δικά της.

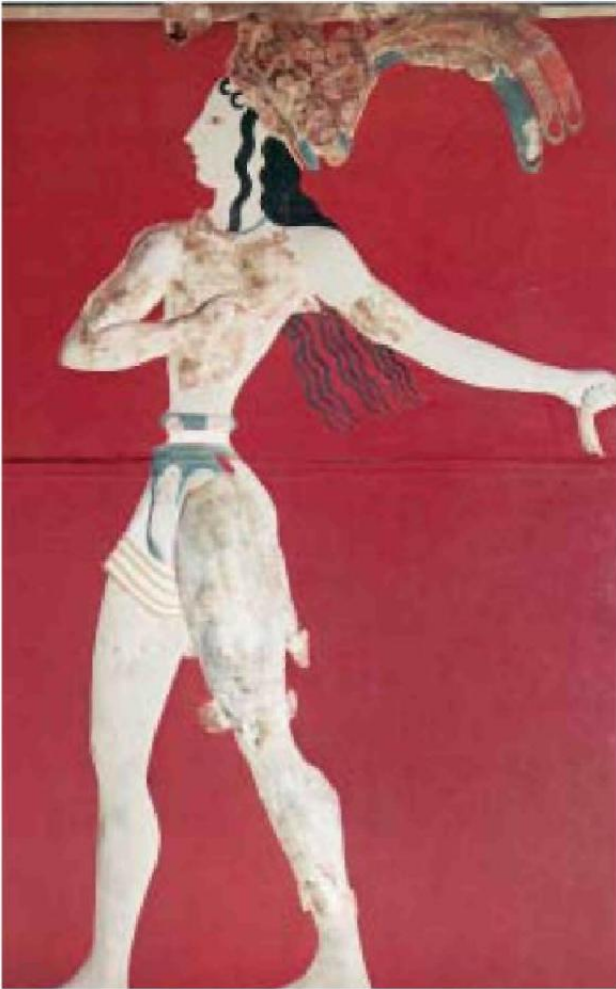
- Όμορφα δεν είναι; έκανε περήφανη για την τέχνη της. Η Οινόη είχε τελειώσει την ετοιμασία του κόκκινου και βουτώντας το πινέλο της πέρασε τα χείλη της φίλης της με παχύ, γυαλιστερό στρώμα.

- Να φτιάσω και τα δικά μου και φύγαμε! Εξήγησε κάνοντας το καλογραμμένο στόμα της να μοιάζει με μισάνοιχτη παπαρούνα.

Ν. Τζώρτζογλου, Όταν οργίζεται η γη, σελ. 112

6. Η Παριζιάνα (τοιχογραφία).

7. Ο πρίγκιπας με τα κρίνα (τοιχογραφία).

8. Γυναικεία θεότητα με πλούσια ενδυμασία.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1. Ποια επαγγέλματα έκαναν οι Μινωίτες;**
- 2. Ποια ήταν η θέση της γυναίκας στη μινωική Κρήτη;**
- 3. Με ποια παιχνίδια έπαιζαν τα παιδιά των Μινωιτών; Εσύ με ποια παιχνίδια παίζεις;**

4. Η θρησκεία και η γραφή των Μινωιτών

Στη μινωική Κρήτη οι άνθρωποι λάτρευαν τη Μεγάλη Θεά. Την έλεγαν και **Μεγάλη Μητέρα** και ήταν η θεά της φύσης. Αυτή έκανε τη γη να βλαστάνει κι έδινε τη ζωή στα φυτά, στα ζώα και στους ανθρώπους. Αυτή πίστευαν ότι έφερνε τη βροχή, τον αέρα, το φως και το σκοτάδι.

Τη λάτρευαν σε μικρά ιερά μέσα στα ανάκτορα αλλά και σε σπήλαια και σε κορφές βουνών ή λόφων. Της πρόσφεραν μικρά αγαλματάκια ανθρώπων ή ζώων, διπλούς πελέκεις και καρπούς της γης, για να την ευχαριστήσουν που έκανε τη γη να καρπίσει.

Την παρίσταναν σαν γυναίκα να κρατά στα χέρια της φίδια, στους ώμους της περιστέρια και να κάθεται ανάμεσα σε ζώα.

Για χάρη της έκαναν γιορτές όπου χόρευαν κι έκαναν αθλήματα. Την άνοιξη γιόρταζαν τη μεγαλύτερη γιορτή τους, τα **ταυροκαθάψια**. Σ' αυτή τη γιορτή νέοι και νέες έκαναν ακροβατικές ασκήσεις πάνω σε αγριεμένους ταύρους. Οι Μινωίτες λάτρευαν τους ταύρους, γιατί συμβόλιζαν την ορμή και τη δύναμη της ζωής. Σύμβολα της θρησκείας τους ήταν τα **ιερά κέρατα του ταύρου** και ο **διπλός πέλεκυς**.

Οι Μινωίτες ήταν οι πρώτοι από τους κατοίκους της Ελλάδας που χρησιμοποίησαν τη γραφή. Για να γράψουν μια λέξη σχεδίαζαν εικόνες ζώων, φυτών, πλοίων, αγγείων κλπ. Η πρώτη αυτή γραφή λέγεται **ιερογλυφική**. Στη Φαιστό οι αρχαιολόγοι ανακάλυψαν ένα δίσκο γραμμένο με **ιερογλυφική γραφή**. Κανείς μέχρι τώρα δεν κατάφερε να τον διαβάσει. Λένε ότι πάνω του είναι γραμμένος ένας θρησκευτικός ύμνος.

Στο δίσκο της Φαιστού τα σχήματα έχουν γραφτεί με σφραγίδες. Είναι το πιο παλιό δείγμα τυπογραφίας. Αργότερα οι Μινωίτες ανακάλυψαν μια πιο απλή γραφή, που ονομάστηκε Γραμμική Α'.

1. Χρυσοί διπλοί πελέκες

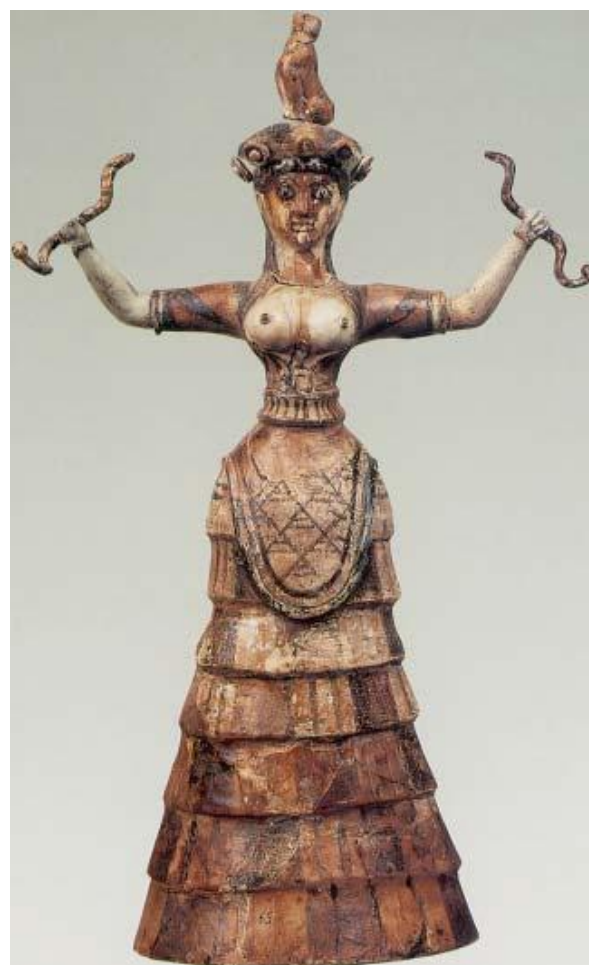
2. Αγγείο σε σχήμα κεφαλής ταύρου

3. Η μεγάλη γιορτή της θεάς

Η μεγάλη γιορτή της άνοιξης και της Μητέρας Γης θα γινότανε στο Ιερό Άντρο. Ιερείς και ιέρειες, με στεφάνια από φρέσκα αμπελοβλάσταρα, στολισμένοι μ' ολοκαίνουριους γαλάζιους χιτώνες, είχαν τυλίξει την ιερή στήλη με πρασινάδες. Αυτό το ιερό σύμβολο με το ζευγάρι τ' ανθοστολισμένα κέρατα, έμοιαζε με μπουμπουκιασμένο δέντρο που είχε φυτρώσει από το χώμα. Δίπλα της ήταν αραδιασμένα τα πήλινα αφιερώματα των πιστών. Ταύροι, κατσίκια, πρόβατα, πουλιά, ακόμα και νωπά φρούτα σε κομψές καρποδόχες. Στα ράφια λυχνάρια και ανθοδοχεία με πολύχρωμα λουλούδια δίνανε την πρεπούμενη γιορταστική όψη στη σπηλιά. Τέσσερις ταύροι θα θυσιαζόντανε στους θεούς, ένας για κάθε εποχή. Τα παλικάρια τους είχαν τυλίξει το σώμα με χοντρά δίχτυα και τους είχαν περάσει λουλουδένια στεφάνια στα κέρατα και στους λαιμούς.

*N. Τζώρτζογλου,
Όταν οργίζεται η γη,
σελ. 124-125*

(με μικρές αλλαγές)

4. Η θεά με τα φίδια.

5. Ταυροκαθάψια

Σε λίγο μια πομπή από μελαμψά παλικάρια και ασπριδερά κορίτσια προχώρησε στο κέντρο της αυλής οδηγώντας ένα δυνατό ταύρο. Καθένας πήρε τη θέση του για το αγώνισμα. Ένας ένας περίμενε τον ταύρο που ορμούσε και τον άρπαζε από τα κέρατα. Το ζώο τίναζε το κεφάλι προς τα πάνω κι ο ακροβάτης μ' ένα πήδημα βρισκόταν όρθιος πίσω του. Τα νέα αυτά παιδιά νικούσαν το φόβο και τη δύναμη του ταύρου, κι όλος ο κόσμος τους ζητωκραύγαζε.

Ειρ. Νάκου, Ταξίδια στην προϊστορική Ελλάδα, σελ. 48

6. Προσφορές στη θεά

Τα πρώτα προϊόντα της γης τους οι Μινωίτες τα πρόσφεραν στη Θεά-Μητέρα για να την ευχαριστήσουν και να την παρακαλέσουν να έχουν πλούσια συγκομιδή. Τα προϊόντα αυτά τα πρόσφεραν μέσα σε ειδικά σκεύη που ονομάζονται «κέρνοι» [...].

Ανάλογα έθιμα υπάρχουν και σήμερα στην Κρήτη.

Κάθε εποχή, οι χριστιανοί φέρνουν στην εκκλησία τους πρώτους καρπούς της γης για να τους ευλογήσει ο ιερέας.

Στις μεγάλες γιορτές φέρνουν ψωμί, κρασί, λάδι και σιτάρι

Και ο ιερέας λέει:

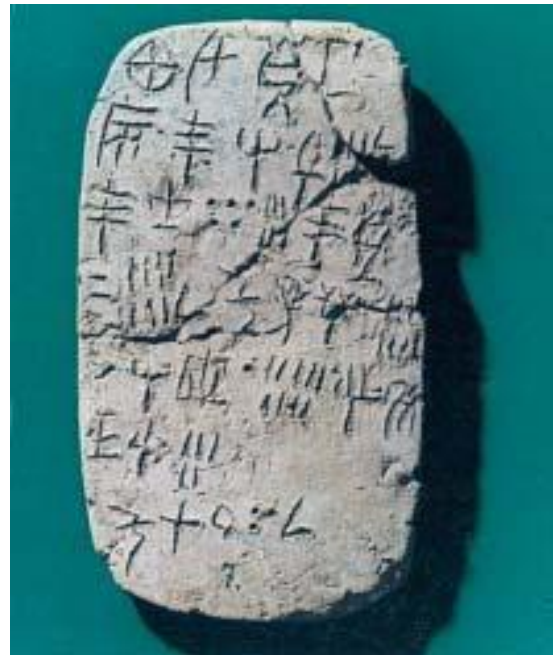
«Κύριε, ευλόγησον τους άρτους τούτους, τον σίτον, τον οίνον και το έλαιον και πλήθυνον αυτά...». Και ύστερα μοιράζονται αυτά στον νοικοκύρη, όσους βρίσκονται μπροστά και στον ιερέα.

Λ. Κροντηρά, *Πρώτη γνωριμία με την Κρήτη τον Μίνωα*,
σελ. 106.

7. Ο δίσκος της Φαιστού με τα ιερογλυφικά

8. Πινακίδα με Γραμμική Α'

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1. Ποια θεότητα λάτρευαν οι Μινωίτες και που; Θυμάσαι ποιοι άλλοι άνθρωποι λάτρευαν την ίδια θεότητα;**
- 2. Τι ήταν τα ταυροκαθάψια;**
- 3. Ποια είδη γραφής χρησιμοποίησαν οι Μινωίτες;**

5. Η τέχνη των Μινωιτών

Οι Μινωίτες ήταν σπουδαίοι αγγειοπλάστες. Με τη βοήθεια του τροχού κατασκεύαζαν πήλινα αγγεία σε πολλά σχήματα και μεγέθη και τα διακοσμούσαν με πολλά σχέδια και χρώματα. Ζωγράφιζαν σχέδια παρμένα από τη φύση, όπως: λουλούδια, φύλλα, ζώα, ψάρια, κοχύλια, αστερίες κ.ά.

Στη μινωική Κρήτη αναπτύχθηκε και η τέχνη των σφραγίδων. Οι Μινωίτες έμποροι, όταν έκλειναν μια συμφωνία, χρησιμοποιούσαν σφραγίδες για να υπογράψουν. Οι τεχνίτες που τις έφτιαχναν γυάλιζαν πολύτιμες πέτρες και πάνω τους χάραζαν διάφορα σχήματα. Καμιά σφραγίδα δεν ήταν ίδια με την άλλη. Πολλοί Μινωίτες φορούσαν τις σφραγίδες τους σαν δαχτυλίδια.

Υπήρχαν επίσης εργαστήρια χρυσοχοΐας, όπου οι χρυσοχόοι κατασκεύαζαν χρυσές σφραγίδες και υπέροχα κοσμήματα, όπως βραχιόλια, δαχτυλίδια, σκουλαρίκια κ.ά.

Οι Μινωίτες όμως ήταν και σπουδαίοι ζωγράφοι. Ζωγράφιζαν θαυμάσιες τοιχογραφίες στους τοίχους των σπιτιών τους. Οι αρχαιολόγοι ανακάλυψαν στο ανάκτορο της Κνωσού, αλλά και σε άλλα αρχοντικά, τοιχογραφίες πολύ μεγάλης τέχνης. Τα θέματα των τοιχογραφιών οι Μινωίτες τα έπαιρναν από τη φύση και από τις θρησκευτικές τελετές. Ζωγράφιζαν κρίνα, πουλιά, ζώα, δελφίνια, πρίγκιπες και αρχόντισσες, αλλά και ιέρειες, ταύρους, ακροβάτες κλπ.

Ο χαρούμενος πολιτισμός των Μινωιτών κράτησε πάνω από 1.500 χρόνια. Έγινε όμως η έκρηξη του ηφαιστείου της Θήρας και τα τεράστια κύματα που σηκώθηκαν έφτασαν ως τις ακτές της Κρήτης και

κατέστρεψαν τα πλούσια ανάκτορα. Έτσι, η δύναμη της Κρήτης μειώθηκε και την κατέλαβαν οι Μυκηναίοι.

- 1. Πήλινα αγγεία διακοσμημένα με θέματα από τη φύση: το ένα με λουλούδια και το άλλο με παράσταση χταποδιού.**

2. Ένας Μινωίτης αγγειοπλάστης μιλάει για τα αγγεία του

Όπως βλέπετε γύρω σας, είναι αμέτρητα τα σχήματα που δίνουμε στον πηλό και το κάθε αντικείμενο που φτιάχνουμε προορίζεται για κάποια ιδιαίτερη χρήση. Έχουμε αμφορείς για το κρασί, στενόμακρα ρυτά για τις θρησκευτικές τελετές, πιθάρια για να φυλάγονται οι ελιές, τα σιτηρά και το λάδι, κύπελλα και κανάτες για διάφορες οικιακές χρήσεις, κουτάκια για τα φάρμακα και τ' αρώματα. Από παλιά συνηθιζόταν να σχεδιάζουμε πάνω τους φύλλα, λουλούδια, μισοφέγγαρα, κοχλίες, γραμμές ίσιες, καμπύλες και κυματιστές. Τώρα τελευταία, ωστόσο, έχουν γίνει πολύ της μόδας και οι διάφορες παραστάσεις από τη θαλασσινή ζωή.

Όλο και συχνότερα βλέπεις ζωγραφισμένα πάνω σε αγγεία χταπόδια, αστερίες, ψάρια, κοχύλια, θαλάσσιες ανεμώνες, κοράλλια.

Έλλη Έμκε, Είδα κι άκουσα στην Κνωσό, σελ. 95-96

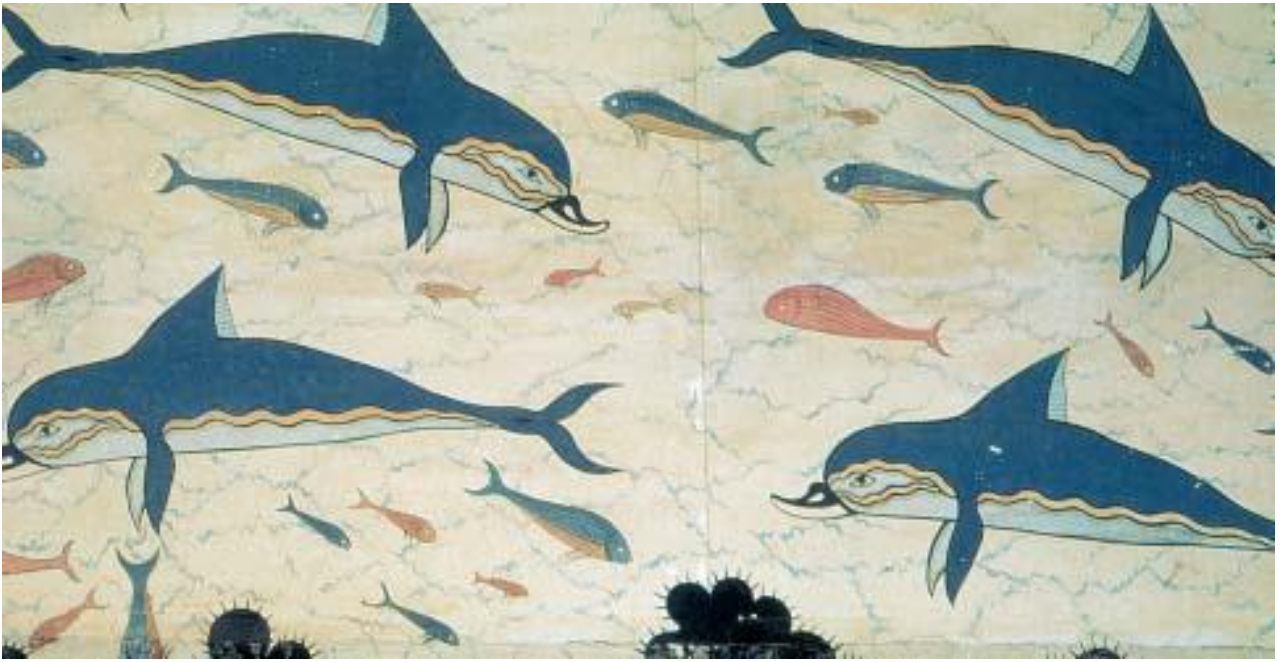
3. Αγγείο (ρυτό)
από κρύσταλλο

4. Σφραγίδα με
παράσταση ταύρων.

5. Χρυσό κόσμημα
με παράσταση μελισσών.

6. Η τοιχογραφία των δελφινιών από το δωμάτιο της βασίλισσας (αναπαράσταση).

7. Το γαλάζιο πουλί.

8. Μινώιτης που κρατάει ρυτό (= είδος αγγείου)

9. Η έκρηξη του ηφαιστείου της Θήρας

Άρχισε νύχτα. Τινάχτηκαν όλοι από τα στρωσίδια λαχανιασμένοι. Ούτε σκάλες δεν πρόλαβαν να κατρακυλήσουν, ούτε από τα σπίτια να βγουν. Με βαρύ μουγκανητό η Γη βάλθηκε να σειέται. Αυτό δεν ήταν παίξε γέλασε. Ήταν αληθινός χαλασμός. Η νύχτα έγινε μέρα κοκκινωπή και τρομαχτική, φωτισμένη από τις φλόγες που τουλίπες τουλίπες ανάδινε ο κρατήρας. Τα λαμπερά δάχτυλα της λάβας, κυλώντας αργά από τα χείλη του τον έσφιγγαν στην πυρωμένη χούφτα τους, σαν να 'θελαν να πουν πως ήτανε δικός τους, στην κατοχή και στην εξουσία τους. Μαζί με τη φωτιά κι από τη δύναμη της, τινάζοντανε πέτρες κι ελαφρόπετρες σε τόση απόσταση που φτάνανε ως τα δώματα της πολιτείας και τα χτυπούσαν σα χαλαζοθύελλα. Ο αγέρας βρωμούσε θειάφι κι η τέφρα έμπαινε στα ρουθούνια κι έκανε τα μάτια να τσούζουν και να τρέχουν σα βρύσες. Η γης δεν έλεγε να σταματήσει. Άλλοτε δυνατότερα κι άλλοτε μόλις που την ένιωθες να σαλεύει, έτρεμε συνέχεια. Τρομαγμένα ξεφωνητά αντηχούσαν παντού.

Ν. Τζώρτζογλου, Όταν οργίζεται η γη, σελ. 99-100

Το ηφαίστειο της Θήρας

10. Οι Μυκηναίοι στην Κρήτη

Άνδρες διαφόρων εθνοτήτων άλλα κυρίως Έλληνες ήρθαν να εγκατασταθούν στην Κρήτη, αφού αυτή ερημώθηκε. ...Έπειτα, στην τρίτη γενιά μετά το θάνατο του Μίνωα, ξέσπασε ο Τρωικός πόλεμος, στον οποίο οι Κρήτες αποδείχτηκαν από τους καλύτερους πολεμιστές που είχε στη διάθεση του ο Μενέλαος.

*Ηρόδοτος, Ιστορία 8, 171, μτφ.
φιλολογική ομάδα Κάκτου*

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποιες τέχνες καλλιέργησαν οι Μινωίτες;
2. Τι ήταν οι σφραγίδες; Σήμερα χρησιμοποιούμε σφραγίδες και για ποιο σκοπό;
3. Διαβάζω το κείμενο 9 και παρουσιάζω στην τάξη το λόγο που καταστράφηκε ο Μινωικός πολιτισμός. Στην εποχή μας γίνονται καταστροφές από τους ίδιους λόγους;
4. Θυμάσαι κάποιο σπουδαίο βασιλιά της Κρήτης που πήρε μέρος στον Τρωικό πόλεμο;

Γ. Ο ΜΥΚΗΝΑΪΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

1. Αχαιοί, οι πρώτοι Έλληνες

Όταν ο Κυκλαδικός και ο Μινωικός πολιτισμός βρίσκονταν στην ακμή τους, ένας νέος λαός, οι Αχαιοί, ήρθαν από το Βορρά κι εγκαταστάθηκαν στην κεντρική και τη νότια Ελλάδα. Αυτοί είναι οι πρώτοι Έλληνες.

Οι Αχαιοί γνώρισαν τον Κυκλαδικό και το Μινωικό πολιτισμό και εντυπωσιάστηκαν. Έμαθαν πολλά πράγματα από τους Κυκλαδίτες και τους Μινωίτες και δημιούργησαν το δικό τους πολιτισμό που ονομάζεται **Μυκηναϊκός**. Πήρε το όνομα του από τις **Μυκήνες**, που βρίσκονται στην Πελοπόννησο και ήταν το μεγαλύτερο κέντρο του πολιτισμού αυτού. Άλλα μυκηναϊκά κέντρα ήταν η **Θήβα**, ο **Ορχομενός**, η **Αθήνα**, η **Ιωλκός**, η **Πύλος**, η **Σπάρτη**, η **Τίρυνθα**.

Οι Μυκηναίοι ή Αχαιοί, έχοντας σαν παράδειγμα τους Μινωίτες, έγιναν κι αυτοί έμποροι. Με τα πλοία τους ταξίδευαν σε όλη τη Μεσόγειο κι έφταναν μέχρι την Αίγυπτο, την Παλαιστίνη και την Κύπρο. Κατέλαβαν και την Κρήτη που, μετά από την έκρηξη του ηφαιστείου της Θήρας και την καταστροφή των πόλεων της, είχε χάσει τη μεγάλη της δύναμη.

Αργότερα οι Αχαιοί έκαναν εκστρατεία εναντίον της Τροίας. Η θέση που βρισκόταν η Τροία ήταν πολύ σημαντική για το εμπόριο. Γι' αυτό οι Αχαιοί ήθελαν να την κατακτήσουν και να φτιάξουν εκεί δικό τους εμπορικό σταθμό. Ο Τρωικός πόλεμος, όπως έχουμε μάθει, κράτησε δέκα χρόνια. Οι Αχαιοί κατέκτησαν την Τροία, μετά όμως άρχισαν να χάνουν σιγά σιγά τη δύναμη τους.

Ο Γερμανός ερευνητής Ερρίκος Σλήμαν ήταν ο πρώτος που έκανε ανασκαφές και ανακάλυψε τις Μυκήνες.

1. Τα σπουδαιότερα κέντρα του Μυκηναϊκού πολιτισμού.

1. Ιωλκός

2. Ορχομενός

3. Γλας

4. Θήβα

5. Μαραθώνας

6. Ελευσίνα

7. Αθήνα

8. Μυκήνες

9. Άργος

10. Τίρυνθα

11. Κακόβατος

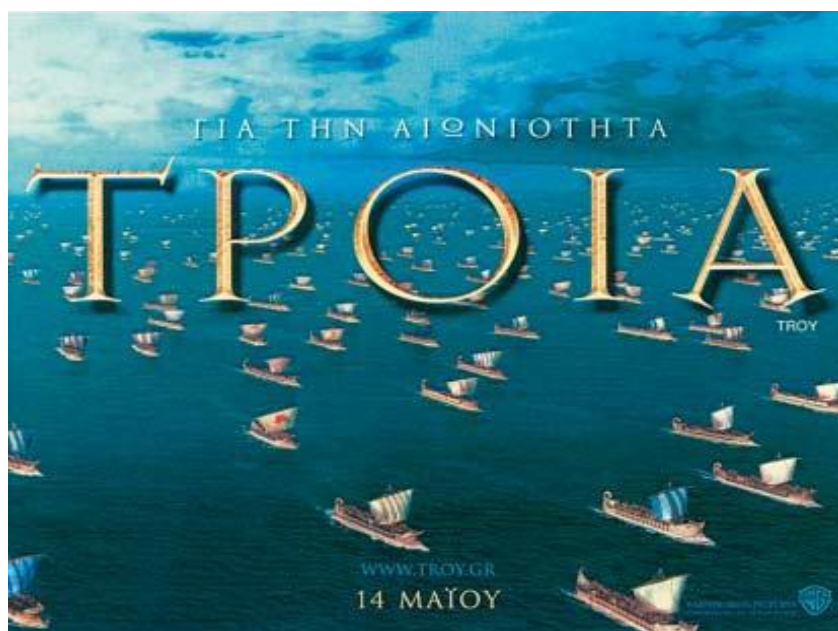
12. Πύλος

13. Βαφείο

2. Ο βασιλιάς των Μυκηνών αρχιστράτηγος του Τρωικού πολέμου

Όσοι προέρχονταν από την καλά οχυρωμένη πόλη των Μυκηνών [...] είχαν αρχηγό τον Αγαμέμνονα Ατρείδη με εκατό καράβια. Οι άνδρες του ήταν οι περισσότεροι και οι καλύτεροι όλων, ενώ αυτός ανάμεσα τους ήταν χαλκοφορεμένος και υπερήφανος, γιατί σαν καλύτερος οδηγούσε και τους πιο πολλούς άνδρες.

Όμηρος, Ιλιάδα Β 509-576, μτφ. Γ. Γιοβάνη

ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΙΩΝΙΟΤΗΤΑ

ΤΡΟΙΑ

[www. TROY. GR](http://www.troy.gr)

14 ΜΑΪΟΥ

3. Τα καράβια των Μυκηναίων ξεκινούν για την Τροία.
Από κινηματογραφική ταινία της εποχής μας.

4. Ο Ερρίκος Σλήμαν

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1. Από πού πήρε το όνομά του ο Μυκηναϊκός πολιτισμός;**
- 2. Ποια ήταν η αιτία του Τρωικού πολέμου; Θυμάσαι ποιος ήταν αρχιστράτηγος;**
- 3. Ποιος ερευνητής ανακάλυψε τις Μυκήνες;**

2. Οι Αχαιοί πήγαν και στην Κύπρο

Για πολλά χρόνια οι Μυκηναίοι έμποροι ταξίδευαν στην Κύπρο κι έπαιρναν από εκεί χαλκό. Το πολύτιμο αυτό μέταλλο υπήρχε άφθονο στο νησί.

Αργότερα πολλοί από αυτούς εγκαταστάθηκαν μόνιμα εκεί. Έφτιαξαν αρκετές πόλεις και γύρω τους έχτισαν ψηλά τείχη. Οι πιο σπουδαίες πόλεις ήταν η Έγκωμη και το Κίτιο. Πολλοί Μυκηναίοι τεχνίτες, αγγειοπλάστες και χαλκουργοί, πήγαν στην Κύπρο, έφτιαξαν εργαστήρια και εργάζονταν εκεί. Μαζί με τις οικογένειές τους έφεραν στην Κύπρο και τη θρησκεία τους και τις συνήθειες της ζωής τους. Από αυτούς έμαθαν οι Κύπριοι και την ελληνική γλώσσα που τη μιλούν μέχρι σήμερα.

Οι αρχαιολόγοι ανακάλυψαν στην Κύπρο τα ερείπια πολλών μυκηναϊκών πόλεων και πολλούς θολωτούς τάφους με χρυσά κτερίσματα, σαν αυτούς που βρήκαν και στις Μυκήνες.

2. Ο βασιλιάς της Κύπρου χαρίζει θώρακα στον Αγαμέμνονα

Ο Όμηρος μάς πληροφορεί ότι οι κάτοικοι της Κύπρου δεν πήραν μέρος στον Τρωικό πόλεμο. Όταν όμως έφτασε στην Κύπρο η είδηση για τη μεγάλη εκστρατεία των Αχαιών, ο Κύπριος βασιλιάς Κινύρας έστειλε στον Αγαμέμνονα δώρο ένα χάλκινο θώρακα, να τον φορεί στη μάχη. Ο μύθος λέει ότι Αχαιοί πολεμιστές, γυρνώντας απ' την Τροία, έφτασαν στην Κύπρο σπρωγμένοι από τα κύματα. Εκεί έμειναν κι έφτιαξαν πόλεις, όπως την Πάφο, που την έφτιαξε ο Αγαπήνορας.

Κι ο Τεύκρος, ο αδερφός του Αίαντα και γιος του Τελαμώνα από τη Σαλαμίνα, έκτισε τη Σαλαμίνα της Κύπρου. Άλλοι Αχαιοί πολεμιστές έκτισαν κι άλλες πόλεις κι εγκαταστάθηκαν εκεί.

Όμηρος, Ιλιάδα (διασκευή)

1. Η ναυτική δύναμη των Μυκηναίων φτάνει και στην Κύπρο

1. Ιωλκός
4. Αθήνα

2. Ορχομενός
5. Μυκήνες
7. Πύλος

3. Θήβα
6. Τίρυνθα

3. Εμπορικές σχέσεις Κυπρίων και Μυκηναίων

Η Κύπρος έβγαζε τον καλύτερο χαλκό σε όλη τη Μεσόγειο. Οι Κύπριοι έπαιρναν το μετάλλευμα από τη γη και αφού το έλιωναν, το έχυναν σε καλούπια και έφτιαχναν μεγάλες πλάκες βάρους 15-17 κιλών, που μπορούσαν να τις μεταφέρουν στον ώμο τους δυνατοί άντρες. Ο μυκηναίος βασιλιάς, που ήταν υπεύθυνος για το εμπόριο και για όλη την παραγωγή, είχε έλθει σε συνεννόηση με το φίλο του βασιλιά της Κύπρου και έκανε από κει εισαγωγή χαλκού. Το χαλκό τον διέθετε έπειτα στους τεχνίτες του για να κατά-σκευάσουν με τα σφυριά και τα αμόνια χάλκινα όπλα για το στρατό (ξίφη, κράνη, ασπίδες, δόρατα και βέλη) αλλά και πολλά άλλα αντικείμενα από μέταλλο, που είτε τα χρησιμοποιούσαν εκεί, είτε τα εξήγαν και πάλι σε άλλες περιοχές. Επειδή την εποχή εκείνη δεν είχε ακόμα ανακαλυφθεί το νόμισμα, και το εμπόριο γινόταν με ανταλλαγές προϊόντων, για το χαλκό που έπαιρναν οι Μυκηναίοι πρόσφεραν αρωματικά λάδια στους Κύπριους. Το αρωματικό λάδι, σαν τις σημερινές κολόνιες, το παρασκεύαζαν οι Μυκηναίοι αναμειγνύοντας λάδι ελιάς με ακριβά αρώματα που έφερναν από την Ανατολή.

*Π. Βαλαβάνης, Ο λόφος με τα κρυμμένα μυστικά,
σελ. 21 (με αλλαγές)*

4. Παράσταση από μυκηναϊκό αγγείο που βρέθηκε στην Έγκωμη της Κύπρου

5. Βωμός από ιερό της Κύπρου

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1. Ποιες ήταν οι σχέσεις των Μυκηναίων με την Κύπρο;**
- 2. Στην εικόνα 4 υπάρχει ένα μυκηναϊκό αγγείο που βρέθηκε στην Κύπρο. Μπορείς να εξηγήσεις πώς βρέθηκε εκεί;**
- 3. Διαβάζω το κείμενο 2 και βρίσκω δυο σημαντικές πόλεις της Κύπρου.**

3. Η Ακρόπολη των Μυκηνών

Στην Πελοπόννησο, στη βόρεια πλευρά του κάμπου του Άργους, βρίσκονται οι Μυκήνες. Σήμερα εκεί υπάρχουν μόνο ερείπια. Όμως, πριν από πολλά χρόνια, υπήρχε εκεί μια σπουδαία πόλη, που ήταν το μεγαλύτερο κέντρο του Μυκηναϊκού πολιτισμού.

Η ακρόπολη των Μυκηνών χτίστηκε πάνω σε ένα λόφο και ήταν περιτριγυρισμένη από γερά τείχη. Ήταν τόσο μεγάλες οι πέτρες αυτών των τειχών, που οι άνθρωποι πίστευαν ότι θα τα έφτιαξαν κύκλωπες. Γι' αυτό τα λένε μέχρι σήμερα **κυκλώπεια τείχη**. Τη μεγάλη πύλη του τείχους στόλιζαν δυο πέτρινα λιοντάρια, που παραμένουν στη θέση τους μέχρι σήμερα. Αυτή είναι η περίφημη πύλη των λεόντων.

Μέσα στην ακρόπολη βρισκόταν το **ανάκτορο**, όπου κατοικούσε ο βασιλιάς με την οικογένεια του. Στο ισόγειο του ανακτόρου υπήρχε μια μεγάλη αίθουσα, το **μέγαρο**. Εκεί ήταν ο θρόνος του βασιλιά. Στο κέντρο της βρισκόταν μια **στρογγυλή εστία**, όπου έκαιγε η φωτιά. Εκεί ο βασιλιάς έκανε συμπόσια και διασκεδάζε με τους φίλους του. Δίπλα από το μέγαρο υπήρχαν πολλά δωμάτια και λουτρά για τη βασιλική οικογένεια. Οι τοίχοι του ανακτόρου ήταν στολισμένοι με όμορφες τοιχογραφίες που παρίσταναν πολεμικές σκηνές και σκηνές κυνηγιού.

Μέσα στην ακρόπολη υπήρχαν και αποθήκες, εργαστήρια, θησαυροφυλάκια, σπίτια για τους φρουρούς, τους αξιωματούχους και τους τεχνίτες, υπόγειες δεξαμενές νερού και το ιερό των θεών.

Η πόλη των Μυκηνών, όπου ζούσε ο λαός, ήταν χτισμένη γύρω από την ακρόπολη. Οι κάτοικοι όμως, όταν πλησίαζαν εχθροί, έμπαιναν όλοι μέσα στην ακρόπολη για προστασία.

1. Η ακρόπολη των Μυκηνών χτισμένη στην κορυφή του λόφου. Κάτω απλώνεται η πεδιάδα του Άργους.

2. Τι λένε οι μύθοι για τις Μυκήνες

Σύμφωνα με την παράδοση, ο μυθικός Περσέας, γιος του Δία και της Δανάης, αφού σκότωσε την τρομερή Μέδουσα, που πέτρωνε όποιον την αντίκριζε, έψαχνε μέρος να εγκατασταθεί. Κάποτε έφτασε και στις Μυκήνες. Είδε ένα λόφο που στα πόδια του απλωνόταν η πεδιάδα του Άργους και στο βάθος φαινόταν η θάλασσα. Του άρεσε το μέρος κι αποφάσισε να εγκατασταθεί εκεί. Άρχισε λοιπόν να κτίζει τις Μυκήνες. Κάλεσε και τους Κύκλωπες που έφτιαξαν τα τείχη. Παντρεύτηκε την Ανδρομέδα κι απόχτησε πολλά παιδιά κι εγγόνια. Το τελευταίο εγγόνι του ήταν ο Ευρυσθέας. Αργότερα, βασιλιάς των Μυκηνών έγινε ο Ατρέας και μετά ο γιος του, ο Αγαμέμνονας, που πολέμησε στην Τροία.

Απολλόδωρος, Βιβλιοθήκη Β 4,2-4 (διασκευή)

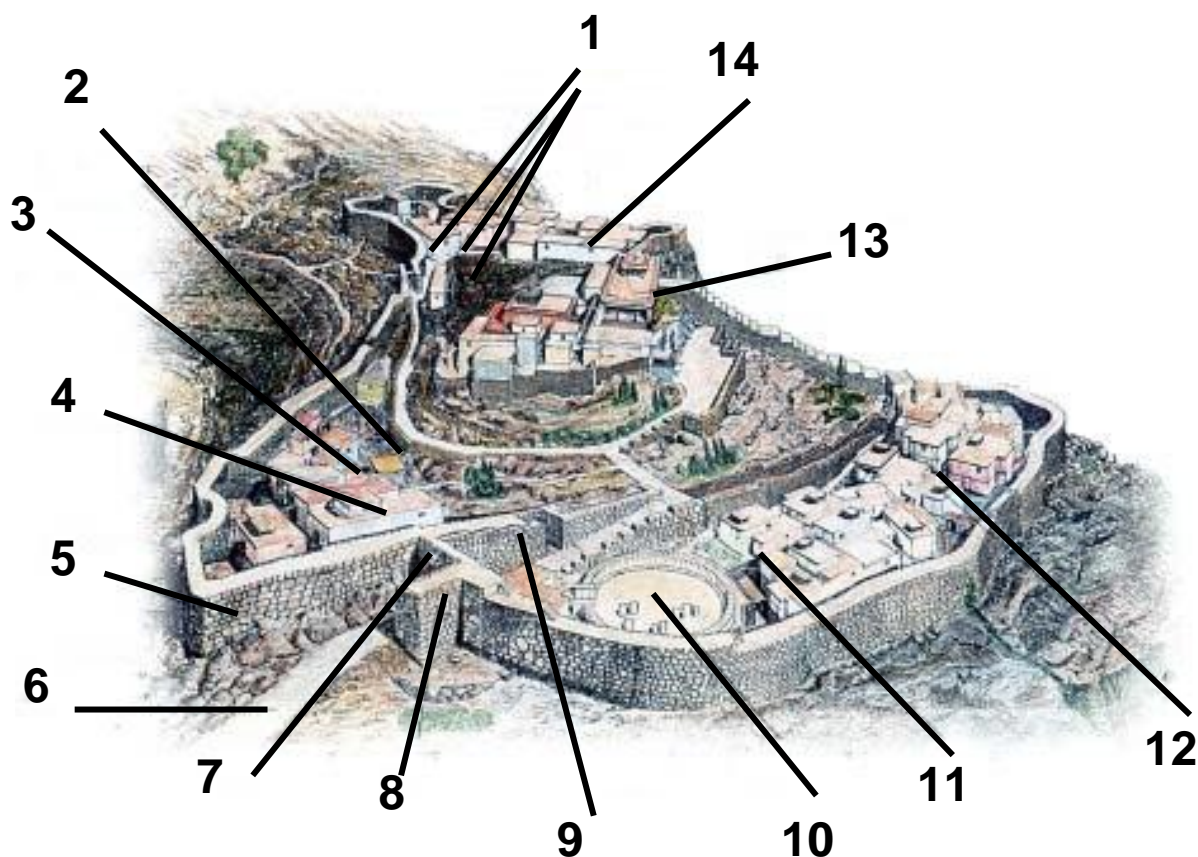
3. Η πύλη των λεόντων

4. Τα κυκλώπεια τείχη

Τα τείχη έπρεπε τώρα να χτιστούν τόσο ψηλά και γερά, ώστε να προξενούν φόβο στους εχθρούς, αλλά και να αντέχουν σε μια πιθανή πολιορκία. Οι πέτρες έπρεπε να μεταφερθούν από μακριά και μερικές ήτανε πάρα πολύ μεγάλες. Όμως, οι Μυκηναίοι είχαν αναπτύξει πολύ τις τεχνικές γνώσεις τους, έχοντας αντιγράψει αρκετά από τους προχωρημένους σε τεχνικά έργα λαούς της εποχής, τους Αιγυπτίους και τους Χετταίους. Για να ανεβάσουν ψηλά στο τείχος τους μεγάλους ογκόλιθους, δημιουργούσαν πλαγιαστές ράμπες από σάκους με άμμο. Πάνω σ' αυτές τοποθετούσαν ξύλινα μαδέρια στα οποία έσερναν τις πέτρες. Όσο υψηλότερα ανέβαινε το τείχος, τόσο περισσότερη άμμο πρόσθεταν. Μόλις τελείωναν το χτίσιμο, έβγαζαν τους σάκους και όλα ήταν έτοιμα.

*Π. Βαλαβάνης, Ο λόφος με τα κρυμμένα μυστικά,
σελ. 20 (με μικρές αλλαγές)*

5. Αναπαράσταση της ακρόπολης των Μυκηνών. Στην κορυφή είναι το ανάκτορο.

1. Αποθήκες των ανακτόρων
2. Αποθήκη μέσα στο τείχος
3. Αποθηκευτικοί χώροι
4. Κτίριο για τη φρουρά
5. Κυκλώπεια τείχη
6. Δρόμος προς την πύλη των Λεόντων
7. Πύλη των Λεόντων
8. Πύργος
9. Σιταποθήκη και κτίριο
10. Βασιλικοί τάφοι
11. Κατοικίες
12. Θρησκευτικό κέντρο
13. Ανάκτορο
14. Ανατολική πτέρυγα του ανακτόρου και εργαστήρια

6. Αναπαράσταση του μεγάρου στο ανάκτορο της Πύλου. Στο κέντρο φαίνεται η εστία και στον αριστερό τοίχο με τις πολύχρωμες τοιχογραφίες βρίσκεται ο βασιλικός θρόνος.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1. Σε ποια θέση χτίστηκε η ακρόπολη των Μυκηνών; Γιατί οι Μυκηναίοι διάλεξαν αυτή τη θέση;**
- 2. Παρατηρώ την εικόνα 6 και την περιγράφω.**

4. Η καθημερινή ζωή των Μυκηναίων

Οι Μυκηναίοι ασχολήθηκαν πολύ με το εμπόριο. Τα μυκηναϊκά καράβια ταξίδευαν σε όλη τη Μεσόγειο. Μετέφεραν σε άλλες χώρες αγγεία, λάδι, κρασί, όπλα και κοσμήματα κι έφερναν στις Μυκήνες χρυσό, ασήμι, χαλκό, ελεφαντόδοντο και πολύτιμες πέτρες. Ήταν τόσο το χρυσάφι που απέκτησαν οι Μυκηναίοι, ώστε δίκαια ο Όμηρος ονόμασε τις Μυκήνες πολύχρυσες.

Εκτός από καλοί έμποροι, ήταν και σπουδαίοι πολεμιστές. Είχαν πολλούς εχθρούς, γι' αυτό έφτιαχναν τείχη γύρω από τις ακροπόλεις τους και γυμνάζονταν, για να είναι πάντα έτοιμοι για πόλεμο. Είχαν χάλκινες πανοπλίες, με θώρακα, περικνημίδες, ασπίδα και κράνη από χαλκό ή από δόντια αγριόχοιρου. Ήταν σπουδαίοι ιππείς και πολεμούσαν πάνω σε άρματα που τα έσερναν άλογα. Έκαναν και πολλές γιορτές. Διασκέδαζαν τρώγοντας, πίνοντας και κάνοντας αγώνες. Αγαπούσαν πολύ τη μουσική και από τις γιορτές τους δεν έλειπε ποτέ ο αοιδός, που έπαιζε τη λύρα και τραγουδούσε ηρωικά τραγούδια.

Οι Μυκηναίες φορούσαν μακριές πολύχρωμες φούστες και μπλούζες με μακριά μανίκια. Χτενίζονταν όμορφα, έφτιαχναν πολλές μπούκλες, βάφονταν και στολίζονταν με πολλά κοσμήματα. Οι άντρες φορούσαν χιτώνες, κούρευαν τα μαλλιά τους κι άφηναν γενειάδα και μουστάκι. Άντρες και γυναίκες φρόντιζαν πολύ το σώμα τους. Έκαναν λουτρά και αλείφονταν με αρωματικά λάδια.

Κάθε πόλη είχε το βασιλιά της, που έμενε στο ανάκτορο και είχε μεγάλη εξουσία. Όταν ήθελε να ανακοινώσει κάτι, καλούσε το λαό στην αγορά. Κανείς όμως, δεν τολμούσε να μην υπακούσει στις αποφάσεις του.

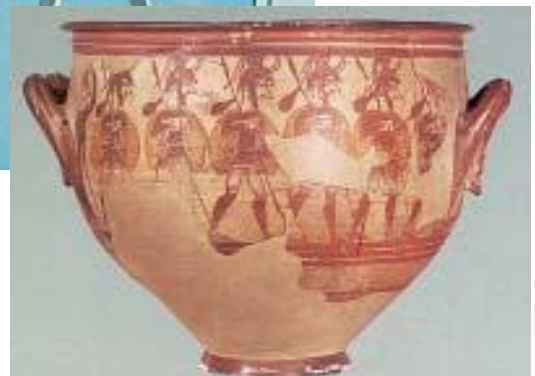
**1. Ασπίδα
(τοιχογραφία).**

**2. Λαβές από ξίφη
στολισμένες με χρυσό.**

**4. Μυκηναίοι πολεμιστές
ξεκινούν για τη μάχη.**

3. Ο πολεμιστής

Είμαι νέο παλικάρι, με βλέπεις άλλωστε, αμούστακο ακόμα, φτιαγμένο από ελεφαντόδοντο. Αυτό το σπάνιο υλικό το φέρναμε εμείς οι Μυκηναίοι από την Ανατολή. Ήταν βέβαια ακριβό πολύ, αλλά το ότι ήμαστε πλούσιος λαός δεν το κρύψαμε ποτέ!

Το κράνος μου το πρόσεξες; Δεν μοιάζει καθόλου μ' αυτό που βάζετε όταν οδηγείτε τις μοτοσικλέτες σας. Το δικό μου είναι φτιαγμένο από δέρμα και σκεπασμένο με δόντια αγριογούρουνου. Η στρατιωτική μου μαθητεία άρχισε από τότε που ήμουν ακόμα μικρός και θα κρατήσει ώσπου να γεράσω. Έτσι ήμασταν εμείς οι Μυκηναίοι. Πολεμιστές από την κούνια μας, που λέει ο λόγος.

*Σ. Γιαλουράκη,
Χρυσές Μυκήνες, σελ. 77-78*

5. Η «Μυκηναία»

Είμαι η «Μυκηναία». Ζωγραφίστηκα πριν 3.300 χρόνια. Σου λέω τη χρονολογία για να καταλάβεις τη μεγάλη αξία μου. Η ομορφιά μου πέρασε ακόμα και τις Μινωίτισσες. Δεν βρίσκεις πως είμαι πιο όμορφη από την «Παριζιάνα», τη γνωστή μινωική τοιχογραφία; Ζωγραφίστηκα πάνω σε γαλάζιο φόντο κι έτσι αναδεικνύεται η ομορφιά μου. Είμαι γεροδεμένη, έχω πλούσια μαλλιά, που περνούν μπροστά από τ' αυτιά, στολισμένα με μια κορδέλα, λοξά μάτια, καμαρωτά φρύδια, φοράω όμορφα ρούχα και λεπτά κοσμήματα. Έχω γυρίσει το στήθος μπροστά για να καμαρώσεις και τα κοσμήματα μου! Μόνο το κεφάλι μου είναι στο πλάι. Το έκανα επίτηδες για να θαυμάσεις την αρχοντιά μου. Έτσι που γέρνω το κεφάλι είναι σαν να μην ξέρω ποιο περιδέραιο να διαλέξω.

*Σ. Γιαλουράκη, Χρυσές Μυκήνες,
σελ. 122-124 (με μικρές αλλαγές)*

6. Χρυσά κοσμήματα

7. Ο αοιδός

Σε λίγο αγέρωχοι οι μνηστήρες μπήκαν κι αυτοί στην αίθουσα, πήραν με τη σειρά τους θέση σε θρόνους κι αναπαυτικά καθίσματα.

Τότε τους έχυναν νερό στα χέρια τους οι κήρυκες, δούλες γέμιζαν με ψωμί πλεχτά πανέρια, έφηβοι τους κρατήρες με πιοτό ξεχειλίζουν, κι αυτοί τα χέρια τους απλώνουν στο έτοιμο τραπέζι. Και μόνο όταν χόρτασαν τον πόθο τους με το φαΐ και το πιοτό,

τραβούσε άλλα πια η ψυχή τους: τραγούδι, μουσική, χορό,

συμπλήρωμα απαραίτητο σ' ένα καλό τραπέζι.

Τότε κι ο κήρυκας φέρνει και δίνει την πανέμορφη κιθάρα

στου Φήμιου τα χέρια, που τραγουδούσε στους μνηστήρες....

Τους τραγουδούσε ο φημισμένος αοιδός, κι εκείνοι καθισμένοι τον ακούν με τη σιωπή τους.

Των Αχαιών τον νόστο τραγουδούσε, πικρόν, όπως τον όρισε τον γυρισμό τους από την Τροία η Αθηνά η Παλλάδα.

*Όμηρος Οδύσσεια α 162-172
και 362-364, μτφ. Δ. Ν. Μαρωνίτης (με μικρές αλλαγές)*

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1. Διαβάζω το κείμενο 3 και απαντώ. Ποιες ήταν οι δυο βασικές ασχολίες των Μυκηναίων;**
- 2. Γιατί ο Όμηρος ονόμασε τις Μυκήνες πολύχρυσες; Ποιες εικόνες του βιβλίου σου το αποδεικνύουν;**

5. Η θρησκεία και η γραφή των Μυκηναίων

Οι Μυκηναίοι λάτρευαν τη **Μεγάλη Θεά**, που ήταν θεά της βλάστησης, της άγριας φύσης και των άγριων ζώων, αλλά κυρίως πολλούς από τους θεούς του Ολύμπου, όπως τον Δία, την Ήρα, την Αθηνά, τον Ποσειδώνα και άλλους.

Δεν έκτιζαν μεγάλους ναούς για τους θεούς τους. Τους λάτρευαν σε μικρά ιερά και σε ιερά άλση. Τους πρόσφεραν φρούτα, σπόρους, γάλα και μέλι και πολλές φορές στο βωμό τους θυσίαζαν ζώα.

Πίστευαν ότι οι νεκροί ζουν μετά το θάνατο τους. Γι' αυτό έσκαβαν στις πλαγιές των λόφων και έφτιαχναν μεγαλοπρεπείς τάφους με θολωτή οροφή. Εκεί τοποθετούσαν τους βασιλικούς νεκρούς. Μερικές φορές σκέπαζαν το πρόσωπο τους με χρυσές προσωπίδες. Κοντά τους έβαζαν τα προσωπικά τους αντικείμενα: κοσμήματα, κύπελλα, αγγεία, όπλα. Όλα αυτά ονομάζονται κτερίσματα.

Στους περίφημους θολωτούς τάφους, που βρίσκονται κοντά στην ακρόπολη των Μυκηνών, οι αρχαιολόγοι ανακάλυψαν πολλά κτερίσματα χρυσά, ασημένια, χάλκινα και πήλινα. Όλα αυτά βρίσκονται σήμερα στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο.

Οι Μυκηναίοι μιλούσαν ελληνικά και επηρεασμένοι από τη γραφή των Μινωιτών ανακάλυψαν ένα άλλο είδος γραφής που ονομάζεται **Γραμμική Β΄**. Έγραφαν με ένα μυτερό ξυλαράκι πάνω σε πλάκες φτιαγμένες από μαλακό πηλό. Οι αρχαιολόγοι βρήκαν πολλές τέτοιες πλάκες σε ανασκαφές που έκαναν στην Πύλο, στην Κνωσό κι αλλού. Οι επιστήμονες κατάφεραν να διαβάσουν τα γράμματα της Γραμμικής Β΄ κι έμαθαν πολλά

πράγματα για τη ζωή των Μυκηναίων. Η Γραμμική Β΄ είναι η πρώτη ελληνική γραφή.

1. Μικρά αγάλματα που παριστάνουν τη γυναικεία θεότητα.

2. Η προσωπίδα του Αγαμέμνονα

Είμαι ένα προσωπίο, μια μάσκα δηλαδή, που σκέπαζα το πρόσωπο κάποιου νεκρού βασιλιά. Είμαι σοβαρός και μυστηριώδης. Η ίσια μύτη μου είναι καθαρά ελληνική. Έχω γένια και μουστάκι, όπως έχουν και πολλοί σημερινοί Έλληνες. Τα μάτια μου είναι πολύ περίεργα, ανοιχτά και κλειστά συγχρόνως. Τα σφιγμένα μου χείλη και το δυνατό μου πιγούνι φανερώνουν τη θέληση του χαρακτήρα μου. Πριν με βάλουν στον τάφο, έντυσαν τον άγνωστο για σας βασιλιά με ένα πολύτιμο φόρεμα και με τοποθέτησαν πάνω στο πρόσωπο του. Μεγάλη τιμή για μένα δεν νομίζεις;

Ο αρχαιολόγος Ερρίκος Σλήμαν που με ανακάλυψε, μόλις με είδε ψιθύρισε ευτυχισμένος στη γυναίκα του: «Σοφία, ο Αγαμέμνονας!». Δεν είμαι βέβαια ο Αγαμέμνονας, γιατί ανήκω σε βασιλιά που έζησε πολλά χρόνια πριν από τον Τρωικό πόλεμο. Κολακεύομαι όμως να με φωνάζουν έτσι, γιατί ο Αγαμέμνονας ήταν πολύ σπουδαίος βασιλιάς.

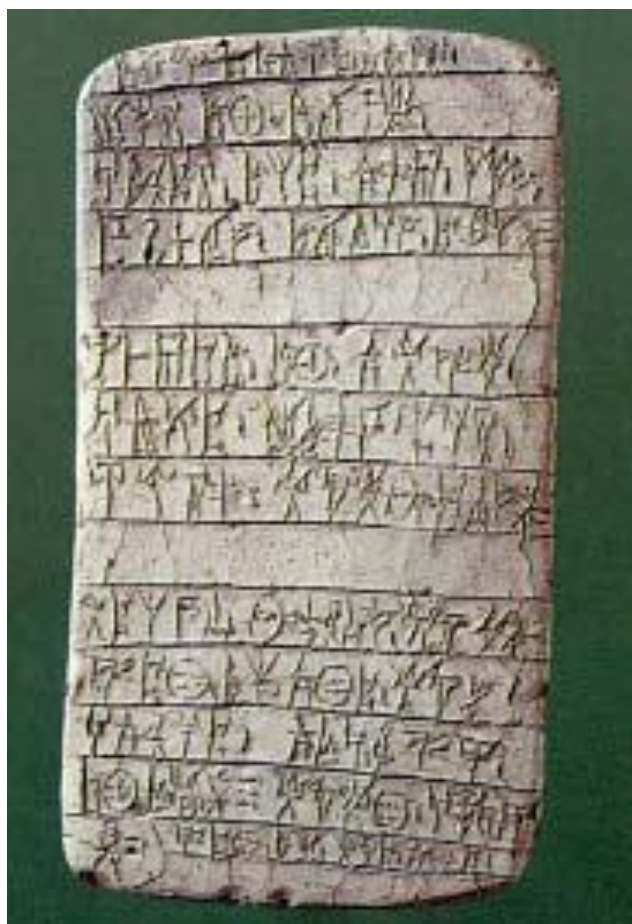
Σ. Γιαλουράκη, Χρυσές Μυκήνες, σελ. 63-64 (με μικρές αλλαγές)

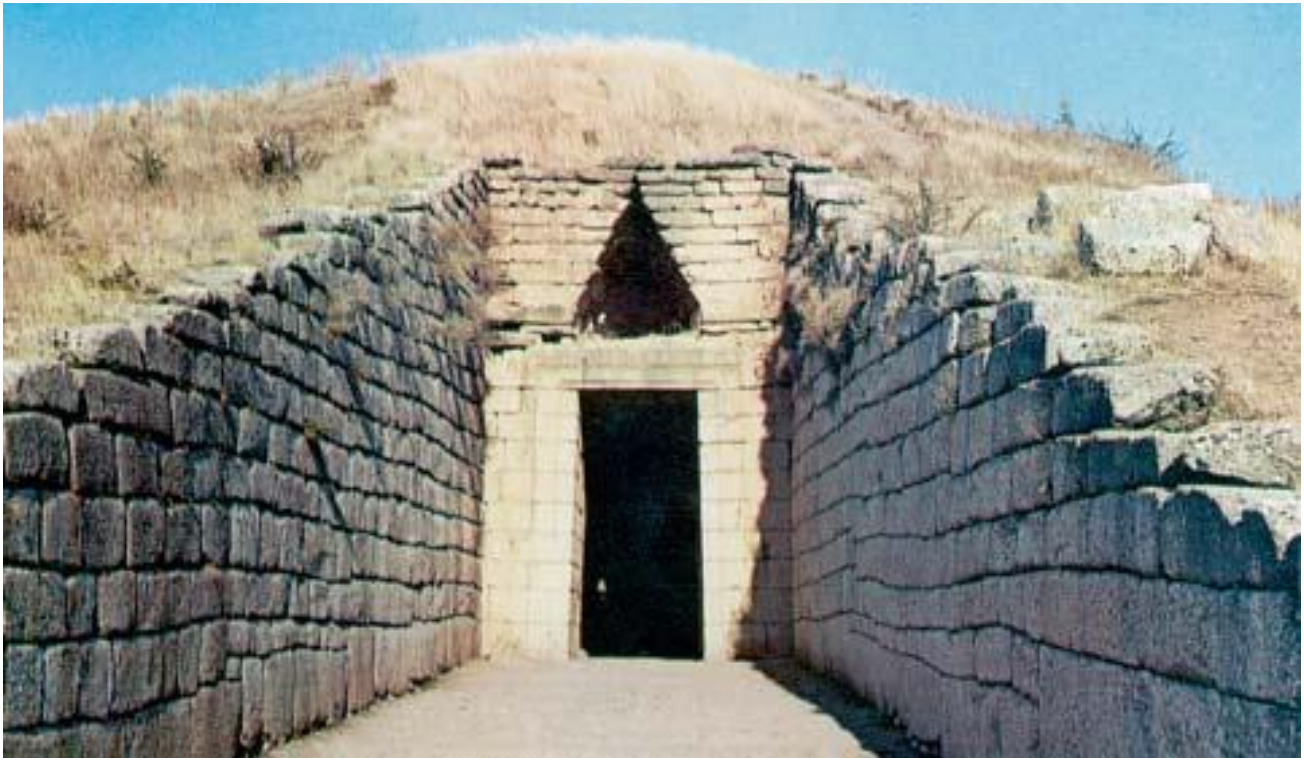
4. Η Γραμμική Β'

Όταν οι αρχαιολόγοι ανακάλυψαν τις πήλινες πινακίδες της Γραμμικής γραφής Β', έμειναν σιωπηλοί μπροστά στην άγνωστη γραφή που έβλεπαν. Όταν όμως μπόρεσαν και τη διάβασαν, ανακάλυψαν ότι στις πινακίδες αυτές υπήρχαν λέξεις μιας πολύ αρχαίας ελληνικής γλώσσας. Πολλές από τις λέξεις αυτές τις χρησιμοποιούμε ακόμη και σήμερα: *οίνος και έλαιον, χρυσός και χαλκός, θάλασσα, άνεμος, αγρός και πλήθος* άλλες.

Από τις πινακίδες αυτές οι επιστήμονες μπόρεσαν να μάθουν πολλά πράγματα για την εποχή των Μυκηναίων.

Έμαθαν λοιπόν για τη ζωή τους, για τους θεούς και για τους άρχοντες τους, για τα προϊόντα που εμπορεύονταν, για τα κτήματα και τα ζώα τους, για τα επαγγέλματά τους.

3. Θολωτός τάφος

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1. Ποιους θεούς λάτρευαν οι Μυκηναίοι;**
- 2. Στην Κνωσό της Κρήτης βρέθηκαν πινακίδες με Γραμμική Β΄ που έγραφαν οι Μυκηναίοι. Συζητάμε στη τάξη, πώς βρέθηκαν εκεί, αφού η Κρήτη βρίσκεται τόσο μακριά από τις Μυκήνες.**

6. Η τέχνη των Μυκηναίων

Οι Μυκηναίοι εντυπωσιάστηκαν από την τέχνη των Μινωιτών και πήραν πολλά από αυτούς. Θαύμα-σαν τις τοιχογραφίες της Κνωσού και άρχισαν κι αυτοί να στολίζουν τα ανάκτορα και τα σπίτια τους με τοιχογραφίες. Ενώ όμως οι Μινωίτες ζωγράφιζαν συνήθως ειρηνικές σκηνές από τη φύση, οι Μυκηναίοι ζωγράφιζαν με πολύ μεγάλη τέχνη σκηνές πολεμικές, σκηνές από κυνήγι και από ιερές τελετές.

Οι Μυκηναίοι αγγειοπλάστες κατασκεύαζαν πολλών ειδών αγγεία, που τα ζωγράφιζαν όμορφα και τα πουλούσαν σε όλες τις χώρες της Μεσογείου. Έφτιαχναν αγγεία και από κρύσταλλο.

Με ιδιαίτερη τέχνη οι μεταλλοτεχνίτες δούλευαν τα μέταλλα κι έφτιαχναν χάλκινα αγγεία και σκεύη, πανοπλίες, μεγάλα ξίφη με στολισμένες λαβές και μικρότερα μαχαίρια στολισμένα με χρυσά λουλούδια, πουλιά και σκηνές κυνηγιού. Έφτιαχναν χρυσές προσωπίδες για τους νεκρούς, χρυσά κύπελλα και πλήθος κοσμήματα, που τα θαυμάζουμε ακόμα και σήμερα.

Οι γλύπτες έφτιαχναν αγαλματάκια από πηλό και ελεφαντόδοντο αλλά και μεγαλύτερα γλυπτά από πέτρα, όπως το πέτρινο ανάγλυφο των δύο λιονταριών που στολίζει την είσοδο της ακρόπολης των Μυκηνών.

Οι Μυκηναίοι ή Αχαιοί απέκτησαν μεγάλη δύναμη και πλούτη. Μετά τον Τρωικό πόλεμο όμως, άρχισαν να χάνουν σιγά-σιγά τη δύναμη τους. Όμως η λάμψη του πολιτισμού τους μένει για πάντα άσβεστη και προκαλεί και σήμερα το θαυμασμό μας.

1. Τοιχογραφία με σκηνή κυνηγιού

2. Αγγείο από κρύσταλλο που έχει τη μορφή πάπιας.

3. Το Μουσείο

Αν θέλεις να δεις από κοντά τα έργα τέχνης των Μυκηναίων, κάνε μια επίσκεψη στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο της Αθήνας.

Αν δεν είσαι βιαστικός και τους δείξεις ενδιαφέρον, είναι σίγουρο ότι τα αντικείμενα αυτά θα σου «μιλήσουν». Αν αφήσεις τη φαντασία σου ελεύθερη, μπορεί να ζωντανέψουν και να σου πουν την ιστορία τους. Αν σταθείς και τα παρατηρήσεις με προσοχή, θα ανακαλύψεις μερικά από τα κρυμμένα μυστικά τους.

4. Χρυσό δαχτυλίδι με παράσταση μάχης.

5. Μικρό μαχαίρι με σκηνή κυνηγιού.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Συζητάμε στην τάξη την άποψη ότι πολλά στοιχεία της τέχνης τους τα πήραν οι Μυκηναίοι από τους Μινωίτες.
2. Τι μπορεί να σημαίνει το γεγονός ότι στην Αίγυπτο βρέθηκαν πολλά μυκηναϊκά αγγεία;

άγαλμα: έργο τέχνης σκαλισμένο σε μάρμαρο, μέταλλο, ξύλο ή άλλο υλικό

αγγείο: δοχείο, συνήθως πήλινο ή πέτρινο

αγγειοπλάστης: αυτός που κατασκευάζει αγγεία

αγγελιοφόρος: αυτός που μεταφέρει μηνύματα, ο ταχυδρόμος

Άδης: ο τόπος που κατοικούσαν οι νεκροί

άθλος: μεγάλο κατόρθωμα

αιχμή: κοφτερή άκρη ή μύτη

ακόντιο: κοντάρι ξύλινο με σιδερένια αιχμή

ακρόπολη: το ψηλότερο σημείο της πόλης

άσος: μικρό δάσος

αμβροσία: η τροφή των θεών

ανάκτορο: παλάτι

αναπαράσταση: η εικόνα ενός πράγματος ή ενός κτιρίου, όπως ήταν στην αρχή

ανασκαφή: το προσεκτικό σκάψιμο από τους αρχαιολόγους, για να βρουν αρχαία αντικείμενα

ανάγλυφο: παράσταση σκαλισμένη σε πλάκα

αιιδός: αρχαίος τραγουδιστής

αποικία: πόλη που κτίζεται σε ξένη χώρα

αργαλειός: το εργαλείο με το οποίο υφαίνουν

άρμα: κάρο με δυο τροχούς που το έσερναν άλογα

αρχαιολόγος: ο επιστήμονας που μελετά αρχαία ευρήματα

ασπίδα: αρχαίο όπλο που προστάτευε το σώμα των πολεμιστών

αυλός: αρχαίο μουσικό όργανο

βραχογραφία: εικόνα ζωγραφισμένη σε βράχο

βωμός: πέτρινο κτίσμα, σαν τραπέζι που πάνω του οι αρχαίοι έκαναν θυσίες

γαλαξίας: σειρά από αμέτρητα αστέρια
γλύπτης: καλλιτέχνης που φτιάχνει γλυπτά (αγάλματα)
γλυπτό: το έργο του γλύπτη
δαυλός: ξύλο που καίγεται και φέγγει
διακοσμών: στολίζω
δόρυ: ξύλινο κοντάρι με σιδερένια μύτη (ακόντιο)
δέρμα: δέρμα ζώου
ειδώλιο: μικρό πέτρινο ή πήλινο άγαλμα
ερείπια: ό,τι έχει απομείνει από ένα παλιό κτίριο
επιτάφιοι αγώνες: αγώνες που γίνονταν για να τιμήσουν κάποιο νεκρό
εστία: το μέρος του σπιτιού που άναβαν τη φωτιά
ζατρίκιο: επιτραπέζιο παιχνίδι, που έμοιαζε με το σκάκι
ημίθεος: ήρωας που ο ένας γονιός του ήταν θεός
ήρωας: αυτός που κάνει μεγάλα κατορθώματα
θαλασσοκρατία: η κυριαρχία στη θάλασσα
θησαυροφυλάκιο: το μέρος που φυλάνε τους θησαυρούς
θολωτός τάφος: τάφος με στέγη σε σχήμα τρούλου
θώρακας: δερμάτινο ή μεταλλικό κάλυμμα που προστάτευε το στήθος και την πλάτη των πολεμιστών
ιέρεια: γυναίκα που υπηρετούσε το ναό
ιερό: αρχαίος ναός
ικέτης: αυτός που παρακαλεί για βοήθεια
ιμάτιο: ρούχο που φοριόταν πάνω από το χιτώνα
κάπρος: αγριογούρουνο
κένταυρος: ον, από τη μέση και πάνω άνθρωπος και από τη μέση και κάτω άλογο
κήρυκας: αυτός που διαλαλεί
κηρύκειο: το ραβδί του Ερμή
κιβωτός: πολύ μεγάλο ξύλινο κιβώτιο
κράνος: κάλυμμα που προστάτευε το κεφάλι των πολεμιστών

κτερίσματα: αγαπημένα αντικείμενα του νεκρού, που τοποθετούνταν μαζί του στον τάφο

λαβύρινθος: πολύπλοκο κτίριο, στο οποίο κάποιος εύκολα χάνεται

λάφυρα: πράγματα που έπαιρναν οι νικητές από τους νικημένους μετά τη μάχη

λεοντή: το δέρμα του λιονταριού

λύρα: μουσικό όργανο με χορδές

λάβρα: καυτό υλικό που βγαίνει από τα ηφαίστεια

λίθος: πέτρα

μαντείο: ναός ή ιερός χώρος, που οι άνθρωποι πήγαιναν για να μάθουν το μέλλον

μάντης: ο ιερέας που έλεγε το μέλλον

μέγαρο: το μεγαλύτερο δωμάτιο των μυκηναϊκών ανακτόρων

μουσείο: κτίριο όπου φυλάσσονται και παρουσιάζονται ευρήματα από τα αρχαία χρόνια

μίτος: κλωστή

μύθος: φανταστική διήγηση που εξηγεί ένα γεγονός

μυθολογία: βιβλίο που περιέχει τους μύθους ενός λαού, αλλά και η επιστήμη που μελετά τους μύθους

νέκταρ: γλυκός χυμός, το ποτό των θεών του Ολύμπου

οικισμός: μικρό χωριό

οψιανός: γυαλιστερή, σκληρή, μαύρη πέτρα

πανοπλία: όλα μαζί τα όπλα των αρχαίων πολεμιστών

πεσσοί: αρχαίο παιχνίδι παρόμοιο με τη ντάμα

πέλεκυς: τσεκούρι

περικεφαλαία: το κράνος των αρχαίων πολεμιστών

περικνημίδα: κάλυμμα από δέρμα ή μέταλλο που προστάτευε τα πόδια (τις κνήμες) των αρχαίων πολεμιστών

πιθάρι: μεγάλο πήλινο αγγείο
πλίνθες: είδος τούβλων φτιαγμένων με λάσπη και άχυρα και ξεραμένα στον ήλιο
πολιτισμός: τα δημιουργήματα του ανθρώπου που κάνουν τη ζωή του καλύτερη και ομορφότερη
πρεσβεία: αποστολή αντιπροσώπων
προσωπίδα: μάσκα
πολυμήχανος: αυτός που μηχανεύεται πολλά τεχνάσματα
Πυθία: ιέρεια του Απόλλωνα στο μαντείο των Δελφών
πυρσός: δαυλός που φωτίζει
προϊστορία: η περίοδος της ζωής του ανθρώπου πριν από την ιστορία
ρόπαλο: ξύλινο χονδρό ραβδί λεπτότερο στη λαβή
σανδάλι: αρχαίο πέδιλο
σκήπτρο: ραβδί στολισμένο με πολύτιμα υλικά
σμίλη: εργαλείο που χρησιμοποιείται για το σκάλισμα της πέτρας
συμπόσιο: συγκέντρωση για φαγητό και ποτό
σχεδία: πλοίο κατασκευασμένο πρόχειρα από κορμούς δέντρων
ταυροκαθάψια: θρησκευτική τελετή στη μινωική Κρήτη
τοιχογραφία: ζωγραφιά σε τοίχο
τροφοσυλλέκτης: αυτός που συλλέγει την τροφή του, όπως τη βρίσκει στη φύση
τροχός: εργαλείο που χρησιμοποιεί ο αγγειοπλάστης
χαλκοφορεμένος: αυτός που φορούσε χάλκινη πανοπλία
χειροπέλεκυς: το πρώτο εργαλείο του ανθρώπου (πέτρα σε σχήμα αμύγδαλου)
χιτώνας: ρούχο που φορούσαν οι αρχαίοι Έλληνες
χλαμύδα: κοντό ρούχο που φορούσαν οι ιππείς

χρησμός: η προφητεία που έδινε στους ανθρώπους ο
μάντης
χοιροβοσκός: ο βοσκός των γουρουνιών
φιλονικία: τσακωμός, καβγάς

Βιβλιογραφία

Η Βιβλιογραφία παρατίθεται κατά ενότητα στο Βιβλίο του Δασκάλου.

Πηγές εικόνων και χαρτών

Ι. ΒΙΒΛΙΑ

Αγών, Μικρός Οδηγός Έκθεσης, ΥΠΠΟ, 2004.

Ανακαλύπτω την τέχνη, Αναγέννηση, Δεληθανάσης, 1994.

Αρμενίζοντας στο χρόνο. Το πλοίο στην ελληνική τέχνη, Καπόν, Αθήνα 1995.

Αρχαία ελληνικά νομίσματα, Εκδ. Αθηνών Α.Ε., Αθήνα.1996.

Βαλαβάνης Π. κ. ά., *Ηρακλής ήρωας μέγιστος, οδηγός της ομώνυμης έκθεσης, Μουσείο Γουλιανδρή Φυσικής Ιστορίας-Κέντρο Γαία και Γενική Γραμματεία Ολυμπιακών Αγώνων-ΥΠΠΟ, Αθήνα 2004.*

Γαβριλάκη Ε.- Κάντα Α., *Αρχαιολ. Μουσείο Ρεθύμνου, ΥΠΠΟ.*

Ελλάς, ΕΟΤ, 2000.

Ελληνική Μυθολογία, επιμ. π. Θ. Κακριδή, τόμοι 5, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1986.

Ελληνική Τέχνη, Αρχαία αγγεία, Εκδοτική Αθηνών, Εκδ. Αθηνών Α.Ε., Αθήνα1996.

Ελληνική Τέχνη, Αρχαία γλυπτά, Εκδ. Αθηνών Α.Ε., Αθήνα 1995.

Ελληνική Τέχνη, Η αυγή της ελληνικής τέχνης, Εκδ. Αθηνών Α.Ε., Αθήνα 1995.

Ελληνικός πολιτισμός, ΟΕΔΒ, 2001.

Θεόφιλος, *Εμπορική Τράπεζα, Αθήνα 1967.*

Θεοχάρης, Δ., *Νεολιθική Ελλάδα, Εθνική Τράπεζα, Αθήνα 1973.*

Ιακωβίδης, Σ. Ε., *Αργός, Τίρυνς, Ναύπλιον*, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1999.

Ιστορία Τέχνης Larousse, τ. Α', Βιβλιόραμα, Αθήνα 1990.

Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τόμοι Α', Β', Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1971.

Κροντηρά Λ., *Πρώτη γνωριμία με την Κρήτη του Μίνωα*, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1987.

Κροντηρά Λ., *Γνωριμία με το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο*, Εκ. Αθηνών, Αθήνα 1985.

Κοπιδάκης Μ., *Θάλαττα- θάλαττα*, Μικρός ναυτίλος, Ηράκλειο 2002.

Κωφού Α, *Κρήτη*, Εκδοτική Αθηνών, Α.Ε., Αθήνα 1990.

Mind and body, *Οδηγός ομώνυμης έκθεσης*, ΥΠΠΟ, 1989.

Μυθολογία, *Larousse*, μετ. Κ.Νίταρης, Μεταίχμιο, Αθήνα 2003.

Μυλωνάς Γ., *Πολύχρυσοι Μυκήναι*, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1983.

Οι πρώτοι άνθρωποι, *Δεληθανάσης*, Αθήνα 1989.

Ομήρου Οδύσσεια, Α' Γυμνασίου, ΟΕΔΒ, Αθήνα 2003.

Παπαθανασόπουλος Γ., *Νεολιθικά- Κυκλαδικά*, Μέλισσα, Αθήνα 1981.

Περιοδικό *National Geographic*, τ. Αύγ. 2001.

Πίνη Ε., *Στην ακρόπολη των Μυκηνών*, ΥΠΠΟ.

Πλατή Μ., *Παίζοντας στην αρχαία Ελλάδα*, Ίδρυμα Ν.Π.Γουλανδρή, Αθήνα 1998.

Ρισπέν Ζαν, *Μυθολογία της αρχαίας Ελλάδος*, μετ. Κ. Ζαρούκα, Τριήρης.

Τα ελληνικά μουσεία, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1974.

Το Νεολιθικό χωριό στο Διμήνι, ΥΠΠΟ.

Τσοτάκου-Καρβέλη Αικ., *Εικονογραφημένο λεξικό της ελληνικής μυθολογίας για παιδιά*, Γνώση, Αθήνα 1992.

Φακίνου Ε, *Ελληνικό Πανόραμα*,
Κέδρος, Αθήνα 1995.

Χατσηασλάνη Κ., *Των Αθήνηθεν Άθλων*, ΥΠΠΟ, Αθήνα
2003.

Ψαρράκη-Μπελεσιώτη Ν., *Αναζητώντας τα ίχνη του
Ηρακλή, εκπαιδευτικές προτάσεις*, Μουσείο Γουλανδρή
Φυσικής Ιστορίας- Γενική Γραμματεία Ολυμπιακών
Αγώνων-ΥΠΠΟ, Αθήνα 2004.

Ψαρράκη-Μπελεσιώτη Ν., *Αναζητώντας τα ίχνη του
Ηρακλή μέσα από το μύθο, την τέχνη, τα κείμενα*,
εκπαιδευτικό υλικό για μαθητές Δημοτικού, Γυμνασίου,
Λυκείου, για την έκθεση Ηρακλής ήρωας μέγιστος,
Μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας- Γενική
Γραμματεία Ολυμπιακών Αγώνων-ΥΠΠΟ, Αθήνα 2004.

II. ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ

-www.fhw.gr/chronos

Πίνακας Περιεχομένων του 2ου τόμου

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ: ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ

(συνέχεια από τον 1ο τόμο)

ΕΝΟΤΗΤΑ 5:

Ο ΤΡΩΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

8. Ο Δούρειος ίππος και η καταστροφή της Τροίας 5

ΕΝΟΤΗΤΑ 6:

ΟΙ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΕΣ ΤΟΥ ΟΔΥΣΣΕΑ..... 10

1. Στους Κίκονες, στους Λωτοφάγους και στους Κύκλωπες 11
2. Στον Αίολο, στους Λαιστρυγόνες και στο νησί της Κίρκης..... 17
3. Στον Άδη, στις Σειρήνες, στη Σκύλα και στη Χάρυβδη..... 20
4. Στο νησί του Ήλιου, στο νησί της Καλυψώς και στο νησί των Φαιάκων 24
5. Ο Οδυσσέας στην Ιθάκη 29
6. Ο Οδυσσέας σκοτώνει τους μνηστήρες 33

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΠΡΟ-ΙΣΤΟΡΙΑ

ΕΝΟΤΗΤΑ 7:

Η ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΛΙΘΟΥ 38

1. Παλαιολιθική εποχή 39
2. Νεολιθική εποχή 44
3. Η Νεολιθική εποχή στην Ελλάδα. 48

Η ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΧΑΛΚΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΕΝΟΤΗΤΑ 8:

Ο ΚΥΚΛΑΔΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ..... 52

1. Η ζωή των Κυκλαδίων 54
2. Η τέχνη των Κυκλαδίων 58

ΕΝΟΤΗΤΑ 9:

Ο ΜΙΝΩΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ 64

1. Η Μινωική Κρήτη 64
2. Το ανάκτορο της Κνωσού 68
3. Η καθημερινή ζωή των Μινωιτών 72
4. Η θρησκεία και η γραφή των Μινωιτών 77
5. Η τέχνη των Μινωιτών 83

ΕΝΟΤΗΤΑ 10:

Ο ΜΥΚΗΝΑΪΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ..... 89

1. Αχαιοί, οι πρώτοι Έλληνες..... 89
2. Οι Αχαιοί πήγαν και στην Κύπρο 92
3. Η ακρόπολη των Μυκηνών 97
4. Η καθημερινή ζωή των Μυκηναίων 102
5. Η θρησκεία και η γραφή των Μυκηναίων..... 108
6. Η τέχνη των Μυκηναίων 113

Γλωσσάριο 116-120

Βιβλιογραφία - Πηγές εικόνων 121

Περιεχόμενα 124

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.